



Een vrêwe es een goe serieel  
moor...  
ze meugt da nie in huis hèn

Eddy Levis

# De relatie tussen het Gentse dialect en de vrouw

*Gentse uitdrukkingen, spreekwoorden en zegswijzen  
over de vrouw, de liefde en het huwelijk*

*Eddy Levis  
voorzitter VIAT*



*met tekeningen van Gilbert Van Geert*

## INHOUD

1. Inleiding
2. Toelichting voor de lezer
3. Enkele vuistregels bij het lezen
4. Een voorproefje: zeispreuken & ander leuks
5. Deugden & goede hoedanigheden
  - De slimme vrouw
  - De mooie vrouw
6. Ondeugden & gebreken
7. Het uiterlijk
  - Over de gelaatskleur
  - De lelijke vrouw
  - De dikke vrouw
  - De magere vrouw
  - De grote vrouw
  - De kleine vrouw
  - De domme vrouw
  - De slordige vrouw
  - De hovaardige vrouw
  - De gierige vrouw
  - De spilzieke vrouw
  - De *zattepulle*
  - De veelvraat
  - De luie vrouw
  - De babbelaarster
  - De leugenaarster
8. Het jonge meisje
9. Over vrijsters & de liefde
10. Over de bruiloft & het huwelijk
11. *Trèwen es hèwen*
12. De vrouw in het algemeen
13. De echtgenote of minnares
14. Het zwangere meisje
15. De zwangerschap & de bevalling
16. *D'achterwoarsterigge*
17. De voedstermoeder
18. De dienstmeid
19. Over poezen & *kabardoezen*
20. Over kwezels, begijnen & oude vrijsters
21. Over de oude vrouw
22. Slot
23. Bibliografie

## INLEIDING

Naar aanleiding van de realisatie van de vaste opstelling in het MIAT van de tentoonstelling "De Vrouw achter de schermen en op de barricaden", werd een lezingenreeks over allerlei aspecten uit het dagelijks leven op het getouw gezet. Mij werd gevraagd een en ander te vertellen over de relatie tussen het Gentse dialect en de vrouw.

U zult zich misschien de vraag stellen wat het Gents dialect van doen heeft met het Museum voor Industriële Archeologie? Het antwoord is heel eenvoudig. Het MIAT heeft steeds getracht niet alleen maar een technisch museum te zijn, maar vooral ook de aandacht te vestigen op de mens achter de machine, zijn werk- en leefomstandigheden te belichten. De taal die deze werkmensen gebruiken - namelijk het Gentse dialect - is immers het voertuig van hun gedachten en gevoelens en dat dialect weten hij zeer pittoresk te hanteren. Zei iemand niet ooit eens: "*Ne Gentenirre schildert mee woorden*"?

Komt daarbij dat de vrouw is in het Gentse dialect steeds een buitenbeentje geweest is. Zij heeft ook daar op de barricaden gestaan. Jo De Gruyter spreekt in zijn licentiaatverhandeling in 1909 reeds over twee soorten Gents, het Burgergents en het Platgents, waartussen zich een aantal sociolec-

ten zoals hij die noemt, bewegen, en dat de vrouw daar een extreme rol in speelt:

"Eigenaardig is dat in beide dialecten de vrouwen de uiterste partij vertegenwoordigen. In de volksklasse spreken zij luider, breder, meer slepend dan de mannen, in de goeode klasse spreken zij deftiger dan de heren, misschien zelfs enigszins geaffecteerd, zodat het niet al te gewaagd is te spreken van een mannelijk en een vrouwelijk Platgents en een mannelijk en een vrouwelijk Burgergents" Gezien bij mannen de vrouw nogal een gevarieerd gespreksonderwerp is, zal het geen verwondering wekken dat ook het Gents wemelt van pittige, grappige, lieve, boertige, stoute of ronduit beledigende uitspraken. Wij willen u een bloemlezing hieruit niet onthouden. In hoofdzaak volgden wij de indeling die A. De Cock maakte in 1911 volgens de grote levensfasen van de wieg tot het graf, met daarbij alle eigenschappen, gaven en onhebbelijkheden van de mens, inzonderheid die van de vrouwelijke helft van de bevolking. Wij distilleerden daar zoveel mogelijk Gentse gezegden uit. Die werden aangevuld met 'zeispreuken' van D. De Beul, '*Denigrerende benamingen in het Gentse dialect*', van Ines Suttels, uitdrukkingen uit het '*Gents Woordenboek*' van Lodewijk

Lievevrouw Coopman en eigen vondsten uit '*Kaak, Kaak nen Twiedekker*' van uw dienaar. Ook professor Taeldeman van het seminarie voor Nederlandse Taalstudie en Dialectologie van de Gentse Universiteit, hielp mij met het opsnorren van het een en ander.

De titel is met opzet behoorlijk controversieel gekozen maar kan voor hetzelfde geld natuurlijk ook op mannen toegepast worden. Hij formuleert uiteraard niet mijn mening. Ik ben enkel de verzamelaar. Hij geeft echter heel goed de dualiteit en de haat-liefdeverhouding - "*t es een goe grief, moar... ge meugt dat toch nie in huis hèn*" - tussen man en vrouw weer.

Taal is in de eerste plaats een middel tot sociaal contact, een communicatiemiddel. Appels, Hubers en Meijer stellen dat vooral door de woordenschat wij een beeld krijgen van de leef- en denkwereld van een maatschappij. Een onderdeel van die woordenschat is een groep woorden die geen objectieve weerspiegeling zijn van het wereldbeeld maar die sterk subjectief en emotioneel gekleurd zijn. Men kiest er vaak voor geladen woorden en dan nog vaak met een negatieve of denigrerende inslag. Aan dit aspect van het taalgebruik is tot hertoe nog maar weinig aandacht besteed,

schrijft Suttels. Miller en Swift toonden reeds in 1977 in hun publicatie '*Words and Woman*' aan, hoe sterk de seksistische vertekening in ons taalgebruik is en hoeveel diernamen er wel op vrouwen toegepast worden.

De voornaamste criteria die wij hanteerden bij de keuze van de woorden en uitdrukkingen zijn het uiterlijk en het sociaal gedrag. Wij hebben eveneens getracht te verklaren aan welke beelden of sferen de woorden en uitdrukkingen ontleend zijn.

## TOELICHTING VOOR DE LEZER

De enige wetenschappelijk verantwoorde wijze om dialect neer te schrijven is gebruik te maken van fonetisch schrift. Dit is echter een wetenschappelijke notering die niet door iedereen begrepen wordt. Elke dialectschrijver moet dus, indien hij leesbaar wil blijven, zijn toevlucht nemen tot alternatieven die vaak in mindere of meerdere mate van elkaar verschillen. Het Gents van Lodewijk Lievevrouw Coopman, Lodewijk De Vriese, Romain De Koninck, Walter De Buck, Luk De Bruyker, Michel Cassteels, Edmond Cocuyt, en zoveel anderen verschilt nogal wat. Je kunt daar zware theorieën over gaan verkondigen.



Toch zal een niet-Gentenaar er nooit in slagen behoorlijk Gents te verklanken, op welke wijze je dit ook neerschrijft. "t *Goat er altijd moar van verren op trekken*". Voor rasechte Gentenaars mag je het op papier zetten zoals je wilt. Zij zullen met het lezen niet veel moeite hebben. En dit geldt zo voor alle dialectsprekers die hun eigen dialect lezen. 'Buitelanders' zullen onze spreektaal wel altijd blijven radbraken, hoe we het voor hen ook proberen neerschrijven. Sommigen poneren dat de manier waarop zij dialect schrijven beter is. Geef mij dan maar Michel Casteels, die in een opdracht bij zijn gebundelde cursiefjes schreef:

*Voor Eddy, die een ander soort Gents klapt dan ik. Maar dat deranger niet!*  
Michel  
1991

Of :  
*Leve de Gentse sfeer.  
Elk weert hem. Stille vuurt doen!*  
Michel feb. '97

Iedereen zijn vrijheid dus. Gents schrijf je van uit de onderbuik. Wat primeert bij een leestekst is... de leesbaarheid. Er is echter één belangrijke zaak. Het woordbeeld moet bij de eerste oogopslag duidelijk herkenbaar zijn en mag niet te veel afwijken van het ABN. Als je een woord driemaal moet bekijken en de zin tweemaal moet herlezen om te

snappen wat er staat, dan ben je naar mijn bescheiden mening fout bezig. Consequent zijn in de schrijfwijze is daarom nodig maar niet altijd voor de handliggend. Als er al compromissen gemaakt zijn hebben we steeds in de eerste plaats de leesbaarheid van het woordbeeld voor ogen gehouden. Van de meeste woorden hebben wij getracht de etymologie of de oorsprong te achterhalen. Om de leesbaarheid te vergemakkelijken hebben wij slechts daar waar het relevant was, of waar verschillende vorsers afwijkende etymologische verklaringen gaven, de bron vermeld. De geraadpleegde werken hierover kun je in de bibliografie vinden.

**AFKORTINGEN:**  
WNT: Woordenboek der Nederlandse Taal.  
(M): Wanneer een uitdrukking zowel op mannen als vrouwen toepasselijk is.  
ww.: werkwoord.  
<: afkomstig uit... / komt van...  
>: vandaar: ...

### ENKELE VUISTREGELS BIJ HET LEZEN

Bij de infinitieven, meervouden en voorzetsels,... hebben wij de eind -n steeds geschreven, daar waar deze in het Gents nagenoeg nooit uitgesproken wordt.

**Bijvoorbeeld:**  
\*pakken  
lees: *pakke*  
\*overdrevēn

lees: *overdrevē*  
\*vrêwetroanen  
lees: *vrêwetroane*  
\*handschoenen  
lees: *handschoene*  
\*boven  
lees: *bove*  
\*buiten  
lees: *buite*

"één, been, steen" hebben in het Gents een andere ie-klank dan "twieje, viere, mieren" en "piessen".

Eerstgenoemden hebben wij, wegens dit klankonderscheid met "-ee geschreven, de laatsten met "-ie"

### EEN VOORPROEFJE: ZEISPREUKEN EN ANDER LEUKS

Een eerste reeks uitdrukkingen moeten ons een voorsmaakje

geven van de ambivalente verhouding tussen man en vrouw. Haatliefde, aantrekken en afstoten, liggen hier steeds dicht bij elkaar.

\* "*Choh, wat zijn der toch slappe dingen in de wêreld*", zei *Grietje de wasvrêwe, en z'hoa ne natte schoteldoek in heur handen*.

\* "*Alles es moar ne weet*", zei 't *wijveke, "moar vleujen vangen es een rappigheid"*.

\* In vele Europese landen vindt men volksvertelsels, waarin de duivel als een twiststoker optreedt. Slaagt hij in zijn opzet niet dan belast hij daar



een oud wijf mee, slimmer en bozer dan hijzelf om dat doel te bereiken. Vandaar het spreekwoord:

**Oas den duuvel zelve nie kan komen zendt hij een èw wijf, of: Z'ès den duuvel te plat.**

\* **Kannegeluk es vrè-wegeluk.** Deze herbergspreek berust op een oud bijgeloof dat het een goed voorteken is als men het laatste glas uit de kan mocht leegdrinken. Dit heette men "het kannegeluk". Ook in het Frans kent men het gezegde: "Le fond est pour les bons. Il sera marié cette année".

\* **'t Es kîrmesse in d'helle en den duuvel sloat zijn wijf,** of: **'t Es duuvelkeskîrmesse.** Vergelijk met het Frans: "C'est le diable qui bat sa femme et marie sa fille".

Waarschijnlijk heeft deze spreuk een mythologische oorsprong. Men geloofde in boosaardige mannelijke duivels en zachte en teergevoelige vrouwelijke duivels. In het Franse "Jupiter bat sa femme", waren de regendruppels Juno's tranen (wegens haar pak slaag). Later werd Jupiter vervangen door "diable".

"'t Es kîrmess' in d'helle" is dus dubbelzinnig: in de volkstaal heeft het een goede en een slechte betekenis (zonnenschijn / regen): "'t es daor kîrmesse geweest" kan evenzeer betekenen: man en vrouw hebben weer eens ruzie gemaakt.

Onze heidense voorouders die, onwetend als ze waren, toch op hun wijze de natuurverschijnselen wisten te verklaren, zagen in een vrolijke zonnenschijn gepaard met regen de openbaring van zo'n hemels bruiloftsfeest waarbij de zatte vader van de bruid zijn wederhelft een pak slaag had gegeven. Katholieke predikers herschiepen de heidense goden tot duivels en hun bovenaards verblijf tot hel.



## DEUGDEN EN GOEDE HOEDANIGHEDEN

\* **Ne man zonder vrêwe es îrger of een huis zonder schêwe.**

\* **Ne man en een vrêwe komen overeen gelijk twee mosselschelpen,** en meestal voegt men er dan bij: **En komen ze niet overeen, ze kruipen overeen.**

\* **Een goeje vrêwe es 't beste stuk van 't huishêwe.** In nagenoeg alle Europese talen vinden we daar equivalenten van. In het Duits: "Es ist der beste Hausrat, der ein frommes Weib hat".

in het Frans: "La femme est la clef du ménage", of: "La femme est le savon pour l'homme".

\* **Die dijngen goan hand in hand, gelijk man en vrêwe, oanz'in huldere goeie zijn...** In het zestiende eeuwse Frans: "C'est trop belle chose quand l'homme et la femme s'entrayment".

\* **Een goeje vrêwe moet zorgen veur vijf K's: kinders, kamers, kolen, kelder en kleers.** In het Duits: "Kirche, Küchen, Kinder". Vergelijk met: "Een goede huisvrouw moet zorgen voor de vijf B's: brood, boter, bier, brand en beurs".

\* **Een goeie vrêwe moet vijf wirken tegelijk keunen doen: spinnen en wiegen, klappen en liegen en 't huis goasloan.**

\* **Hij hee een fel getrek van een vrêwe** (- een dochter): zij is gezond en werkzaam.

\* **'t Es een puutig vrêwmijnsch:** een flinke vrouw met krachtige handen aan 't lijf die ze weet te gebruiken.

\* **'t Es een rap gedoe.** Wordt gezegd van een klein rap vrouwtje in de positieve zin: 't is een vlug en werkzaam mens.

\* **Liever een verstandige in heur bluut hende of een seute in ne flanielenen tabboard.**

\* **Ze kan van ne steen soepe koken:** ze kan goed koken (ze is spaarzaam).

\* **Z' es altijd schuune uitgekamd en opgebusteld.**

De slimme vrouw

\* **'t Es een fijnoalde.** Een magere, geslepen vrouw. "Ne fijnoard" = valsaard. (zie ook: "paknoalde")

\* **'t Es een geniepige, een geniepte, een geslepene.** Geslepene: <slijpen: het verstand scherpen. Deze op zichzelf positieve betekenis krijgt bij toepassing op personen de negatieve bijgedachte: onoprecht, oneerlijk.

\* **'t Es een lepe.** Leep = schuin, scheef. Niet recht, langs slinkse wegen zijn doel berekend.

\* **'t Es een platte.** Plat = slim, geslepen, uitgekookt. Vergelijk: "Iemand te plat zijn".

\* **'t Es een slimme ratte.** Ratten staan bekend als slimme dieren. Denk maar aan: "deur de ratten geneukt zijn": slim zijn. Een "ratte" is ook iemand die rap is om iets te achterhalen en daar zijn voordeel weet uit te trekken.

\* **'t Es een een slimme teve, een fijne reute.** Teef: wijfshond. Fijn = geslepen. Reute = vrouwelijk schaamdeel. Middelnederlands: reude = grote sterke hond, bloedhond.

Je merkt dat er toch vrij negatief over slimme vrouwen gepraat wordt. Slim wordt al gauw sociaal afgebroken tot

sluw en leep. Sommige mannen houden blijkbaar meer van domme blondjes en ervaren intelligente mondige vrouwen als bedreigend.

DE MOOIE VROUW

\* **'t Es een snelle firme kiene.**

\* **Hij mag mee zijn vrêwe gerust op de vismort goan stoan.** Ze mag gezien worden.

\* **Schuun appels zijn uuk wel zuur.**

\* **Hij sloapt liever bij heur in heur hende, dan bij de Pauws mee al zijn beste dijngen an.**

\* **'k Zoe uuk liever bij heur sloopen dan bij heur bomma.**

\* **Z'ês zij eigentlijk zuu kwoa nog nie: 'k wildege dan al de vleujen in mijn bedde zuu woaren.**

## ONDEUGDEN EN GE- BREKEN

\* **Gelukkig is de man die de vrêwe loaten kan.**

\* **Die de goeie doagen beu es pakt hem moar een wijf.**

\* **Deur wijn, deur vrêwen en deur spel wordt de man al lachend oarme.**

\* **Tirljngen, vrêwen en kannen, die drij dijngen onteren de mannen.**

\* **Die mee geld speelt of mee vrêwen, 't zal**

**hem vroeg of loate berêwen.**

\* **Vrêwen mee gekruld hoar hên wurmes in hulder huufd.**

Waarschijnlijk bestaat hier een verband met: Gekrulde haren, gekrulde zinnen. Ze bestaat ook in het Duits: "Kraus Haar, krauser Sinn" en in het Oost-Fries: "Krûse Hâr und kruse Sinn, spitze Näs un spitzet Kinn, der sit de deifel drêmal in."

\* **Krulhoar es dul hoar en recht hoar es vechthoar.**

\* **'t Ès een valsche spinne** of: **Z' es zuu vals of een katte.**

\* **Oas g' op de wind en de vrêwen stoat moet moaken, zijde verre van huis.**

Vergelijk met het Frans: "Femme varie comme la lune, aujourd'hui claire, demain brune".

\* **Kosters, priesters en vrêwen zijn nuunt te betrêwen.** Vergelijk met het Duits: "Pfaffen-trug sehr gross schon ist, groesser ist noch Weibenlist". Vergelijk met het Frans: "Qui croit sa femme et son curé, est en danger d'être damné". Of: "Qui veut tenir nette sa maison, n'y met femme, prétre ni pigeon".

\* **Blijnkende zonnen en lachende vrêwen zijn nie te betrêwen.**

\* **De gedachten van een vrêwmijnsch veranderen nog rapper of de wind.**

Vergelijk met het Frans: "Femme est un cochet à

vent qui se change et mue souvent".

\* **Pîrdezwiët en vrêwe-troanen zijn lochte g'ried.** of: **Vrêwetroanen, hondepisse en leegaardszwiet es gêwe g'ried.**

\* **Mans en honden doen de ronde moar katten en wijven moeten thuis blijven.**

\* Als ze dan toch te veel op straat loopt, zegt men: **'t Es nen dweil. Ze dweil guul de stad af. Z'es gîrren op den dril. 't Es een drilnote, een drilgat.**

\* Iemand die alle nieuwtjes weet en rondvertelt **es de gazette van de stroate,** of: **da mijns es een wandelende gazette.**

\* Van iemand die het goed kan zeggen: **'t Zoe een rappe koppe zijn die een koppenette veur heure mond zoe weven. Z' hee een goei' embouchure. Z'es op heur moendse nie gevallen. 't Es ne sneppenbek. Z' es heur muile nie miester. 't Es gelijk een bobijntse dad afluupt. 't Es een babbeluutte, - een kleppe, - een klapette.** Schertsend: **Z' es stom geboren. 't Es een kallemoeie.** Een kalle is een kauw, een kraai of een ekster, een vogel die veel drukte maakt. Wordt ook gezegd van een vrouw die veel en dwaas praat.

\* **Onder ons gezeid en elders gezwegen, zaien de kommeeren.**

\* **Ze kan klappen dad'**

**heur gat mee een toote stoat.** Toote wordt hier gebruikt in de zin van grijns, "grimace".

\* **Ze koakelt gelijk een kiekken dat heur ei nie kwijt en geroakt.**

\* Een vrouw die door klikken de gunst der groten wil winnen is een **klikspoan, een lange-tonge, een vuilmuile. Heur tongen es zuu lank dat ze z'op heur shêwers kan loaten hangen, z'hee nen bek gelijk een schîs** (scheermes).

\* **'t Es gien katse om zonder handschoenen an te pakken.**

\* **Z' hee hoar op heur tanden. 't Es gien vervrozene. Ze zal 't vleesch van heur talluure nie loaten pakken.**

1° haar is een teken van mannelijkheid en moed. 2° een roofdier dat zijn prooi in zijn bek heeft en zich die niet laat ontrukken heeft het haar op de tanden.

3° volgens Kiliaan betekent *haer of hader*: twist

4° in het Middelhoogduits betekent het: wrang, bitter, scherp. In de zeventiende eeuw sprak men al van "haar op de tanden hebben".

\* **Z' hee een azijnmuile. Z' es zuu stuurs dat er gien vliegge'n es die't op heure neuze kan uithêwen.**

**'t Es een frank stuk, - nen dragonder, - ne kurassier, - ne sjampetter, ne zandarme:** een frank gespierd vrouwspersoon met ruwe manieren als een man.

\* **'k Huure liever de pot pruttelen dan mijn vrêwe.**

\* **'t Es een lastig portret.**

\* **Een vrêwe es een gezellige huisploage.** Meestal schertsend gebruikt: mijn huisploage.

\* **'t Es een kribbigge vrêwe, een krebbeijster.** Krib komt van kribben: tegenstribbelen of krakelen, zegt Vercoullie.

\* **Da vrêwmijns es van nen hondestirt gemaakt.** Een volksverhaal vertelt dat O.L.Heer de ribbe waaruit hij Eva wilde maken, een ogenblik naast zich op de grond had gelegd, toen daar opeens een hond kwam, de ribbe in zijn muil nam en ermee door de haag kroop. O.L.Heer sprong hem snel achterna en kon hem nog net bij de staart grijpen. De hond trok echter zo hard hij kon, zodat zijn staart tegen zijn lijf afbrak. Van die hondenstaart maakte hij de eerste vrouw. Als het niet waar is, is het in ieder geval toch goed gevonden.

\* **Geen twee katten an één muis, geen twee vrêwen in één huis en twee honden an één been komen oast nuut nie overeen.** Vergelijk met het Frans: "*Il ne faut pas deux coqs sur un fumier*". Ook in Italië, Corsica en Sicilië is deze uitdrukking bekend.

\* **Kwoaje wijven keunen goed vier**

**stoken. Ze zoen de stienen doen vechten.**

\* **'k Zoe der liever tegen eten of tegen vechten. 't Es een kwoad vel.**

\* **Es dadd' een vieze preie. - een stijte bieste, - een hekse, - een teve, - een slangevel, - een fure, - een duuvelinne.**

Prei heeft hier niets vandoen met de groente, maar komt uit het Latijn: "*Praedam*" = buit. Tot hetzelfde stamwoord behoort ook "*proof*" of in het Frans: "*proie*". Over die duivelin bestaat er een mooi volksvertel: Ik heb het in het Gents vertaald.

**Ons Heere en Sente Pieterre woaren ne kiert te goare'n op wandel en ze zoagen doar, een roe of twee vuuder, nen duuvel vechten mee een vrêwmensch.**

**"Wacht," zei Sente Pieterre, "'t zal hier rap gaan gedaan zijn...". Hij vliegt er in en kolirre noartoe en hij kapt ze mij doar alle twee de bolle af. Aost jij nu weeregekiert was, zei Ons Heere tegen hem: "Pieterre, Pieterre, wat hedden nu gedaan? Ge zijt were een beetse te geweldig geweest in jongene. Allee, gaan repareert dat ne keer".**

**En Sente Pieter, g'uurzoam gelijk dat hij es, zet er die twee huufden weer' an. Moar, wat groaide gij? Hij mist hem toch wel zekers en hij zet den duuvelskop op 't vrêwelijf en de vrêwe-**

**kop op den diene van den duuvel... En doarmee komm'et dan al de vrêwen iets hên van den duuvel en den duuvel iets van de vrêwen.**

Dit verhaal is in heel Europa bekend. In een van de varianten wordt de duivel vervangen door een serpent.

\* **Da wijf es de grendel van d'helle.** "Grendel" was vroeger een van de namen des boozen vijands, zoals "*Tange*". Vandaar: **'t és ne grendel, - een tange van een wijf.**

"*Die Grendel*" was ook de naam van een waterdemon. Hij speelt onder andere de hoofdrol in het bekende Angelsaksische volksverhaal "De Beowulf".

\* **Straatengelkes zijn huisduuvelkes.** Vergelijk met het Frans: "*Ainsi femmes sont anges à l'église, diables en la maison et singes au lit.*"

\* **Ze vloekt en tiert gelijk een mosselwijf. (- een viswijf). Ze goat heur moeder an gelijk vuile vis.**

\* **Ter es moar één kwoad wijf, en iedereen pijst da't de zijn' es.**

\* **Rost bloed es nuut nie goed, 't es ne rosten kiekendief.**

\* **Ge keunt een vrêwe wel doen klappen moar ge keunt ze niet doen zwijgen.**

\* **Heure mond goa mee een streutsen open moar en es mee giene koevoet te stoppen.**

\* **'t Es een benijtschijterigge.**

## HET UITERLIJK

Over de gelaatskleur

\* **'t Es een bleke, - ne sneeuwlekker, een bleekschijterigge.** Net als bij de eigenschap "klein zijn" geldt "bleek zijn" meer als denigrend voor mannen dan vrouwen.

\* **Z'es mee heur mulen in de blomme gevallen.**

L.Coopman: toegepast op een vrouwspersoon die sterk geblancket (gepoederd) is.

\* **Ze krijgt d'hietekoekevlamme.**

Gezegd van iemand die plots bleek wordt.

\* **'t Es een bleuzerigge, - een bleusderigge, - een bleuskoake, - een bleusmuile, - een blomkuule, - een blondkuule, - een boereruuze, een pioene.** (zie hoger) Bij vrouwen komt het achtervoegsel -erigge vaak voor.

Andere zijn:

- esse: zeveresse
- inne: sloeberinne
- ije: wijverije
- ement: sluurement
- elle: makrelle
- te: bafte

De lelijke vrouw

\* **'t Es een luulk spuuk, - een êwe droake, - een luulk potret van een wijf.**

\* **'t Es een stijkerigge:** een lelijk stout vrouwmens.





Een dikke bordesse

\* **Z'es te luulk veur t'helpen donderen, - om duud te doen, - om in een schuun bedde te liggen, - om in d'irweten te stoan, - om veur den duuvel te dansen.**

\* **t Es een remeede tegen de liefde. Z'hee een huufd veur leer op te kloppen, - veur stoofhijt op te kappen, - veur kromme noagels rechte te sloan. Z'hee een smoel om maskers op te gieten. Z'hee een huufd veur bruin te ruuken.**

\* **Z'es goe veur de musschen uit d'irweten t'hêwen.**

\* **Moest heur muile op de keukendeure stoan, ter kwam genen hond ne meer binnen. Da heur muilen an de kelderdeure moest hangen, de katte bleef van de melk.**

\* **Moest heure kop op een virken stoan, 'k ate van ze leven geen virkesvlees ne meer.**

\* **Z'es zuu luulk, dadder u zoet op miszien.** Een oud volksgeloof verbied zwangere vrouwen afzichtelijke dingen of wezens aan te kijken. (apen, beren, gemaskeerde personen, ...). Zij

zouden daardoor de kans lopen zich daarop te 'miszien' en daardoor een miskraam te baren.

### De dikke vrouw

\* **t Es en bafte** (baffen = gulzig eten), een



de pokkemuile

**bagge** = grote korf, een **birkuipe**, een **birloete** = beerlepel: grof, gespierd, een **blomkuule**, een **blondkuule**, een **boerepîrd**, een **dikke bordesse** = balkon: zware borsten, een **boterkuipe**: dik en kort, een **dik kadoaver**, een **kalveken**, **ne kilo**, een **koe** = een lompe, domme vrouw, **ne loeder**, **ne moeder machochel** (een lomp en slordig mens), een **matrone** (<Frans: huismoeder, deftige dame op leeftijd, vroedvrouw, bordeelhoudster), **ne moggel**, **een dikke mokke**, **ne mossel**, **een paftekoe**, **een papkoe**, **ne papzak**, **ne patapoef**: een lompe en slordige vrouw, een **dikke peinse**, **een pioene**, **een strontkuipe**, **een dikke troete**, **een vetvodde**, **ne vetzak**, **ne vrêwskîrel**: een vrouw, grof en gespierd, **een boereruuze**, **een volle moane**, **een pioene** (= grote rode bloem: kloek gebouwd, blozend).

\* **Azuu nen dreidekker.** Dit heeft hier niets vandoen met een vliegtuig maar met een heel groot schip met drie dekken. Slaat ook op een zware vrouw.

### De magere vrouw

\* **Een horlogekaske, een hakkeberd** = een 6-snarig muziekinstrument dat met hamertjes wordt beslagen of een plank waar men vlees of groenten op hakt.  
\* **t Es een goaipîrse** = staande of liggende wip.

\* **t Es een houtene kalle** = meubelmakersplank gebruikt bij het leggen van fineer of 'placcage'.

\* **t Es een kleermokersplanke.** Uitdrukking met seksuele connotatie: tafel of plank waarop de kleermakers zitten < vrouw.

\* **t Es een konijnepijpe, ne koolstek.** Wanneer de spruiten geplukt worden blijft een deel van de stam verschrompeld in de grond staan).

\* **t Es een latte, ne mantelstok** = kapstok: staand meubel met haken en armen.

\* **t Es ne mommie.** (Mummie, wat uitgedroogd en verschrompeld is).

\* **t Es ne noaldekoker** = volksnaam voor de akkerpaardestaart of heermoes, een **pakkeberd** = een lei, een **paknoalde** = zeer grote stalen naald met een wijd oog om pakken dicht te naaien.

\* **t Es een pannelatte** = lange smalle lat om dakpannen aan te hangen.

\* **t Es een planke, een schreepmes, een slagberd** = planken of latten van een waterrad, een slaghout bij balspelen, plank waarop men wasgoed uitslaat, hier: vrouw met platte borsten.

\* **t Es ne pijpeschijter, ne pijpesteel, een hijtene spelle.** Oude houten wasknijpers lijken op een menselijk figuur.

\* **t Es ne stek, ne suikerstok.** Gezegd van iemand die zeer voorzichtig gaat, bang om te breken.

\* **t Es een suikertange.** Net als bij een wasknijper stemt de vorm van het voorwerp overeen met de vorm van het lichaam.

\* **t Es een sulfermande** = grote mand waarin "sulferwifver" hun "sulferpriemen" legden bij het venten langs de straat.

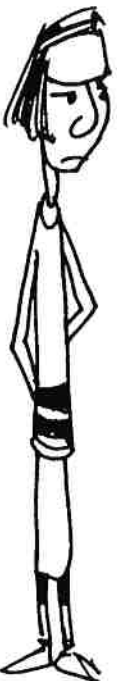
\* **t Es een zwepe.** Lang en smal persoon.

\* **t Es nen deserteur van t kirkhof.** Een geraamte dat zo van het kerkhof weggelopen lijkt te zijn.

### De grote vrouw

\* **Een magere deurscheute** = nieuwe scheut of knop van een plant, met nadruk op

Es mij ded'ee  
goaipîrse





groeien, **een lange pîrse** = lange stok (<Frans: "perche"), **een reuzinne, een lange stopnoalde, een toalde van een wijf** <Frans: "taille".

#### DE KLEINE VROUW

\* **Een wijveke en een kabijterwijveke** worden uitsluitend op vrouwen toegepast.

Voor het overige bestaan er een aantal uitdrukkingen die op beide geslachten toegepast worden:

\* **Een krom geneuk, nen hietepetiet**, (<Frans: "petif": klein), **nen hittentit, nen hottentot**

\* **t Es een kadodderke** (kadodderen = lutsen, schokken = neuken).

\* **t Es ne knol** (= "patat"), **een knulleke, ne kontenbijter, een marulleke, ne marulleke, ne marteko, een microbe, ne pagatter** (<Spaans: "pagador" of betaalmeester bij het leger. Man die te klein is of niet sterk genoeg om te vechten), **ne patsakkel, ne patsankel** (Suttels houdt het op een klanknaboetsing: slaat op manier van voortbewegen?), **ne pruts, ne petiets** (<Frans: "petif"), **nen tampoes, nen tampoes** (= klein rond taartje in de vorm van een potje, gemaakt van bladerdeeg met crèmevulling). Het is opmerkelijk dat het aantal woorden dat kleine vrouwen aanduidt zeer gering is. Klein is denigrerend wanneer het kwalitatief gebruikt wordt voor mannen, terwijl het voor vrouwen eerder vertederend is.

#### DE DOMME VROUW

\* **t Es een Anneke, een Anneke-uit, een Annemie-kook-soepe**. Een "(h)anneke(n)" is in Oost-Vlaanderen de larve van een insect, dat wormstegigheid bij appels en peren veroorzaakt. Appel en peer zijn hier metafoor voor "hoofd" waarvan het "anneke" de hersenen aanvreet = leeg hoofd. Een "annekenuit" is ook het mannelijk geslachtsdeel (erotisch woordenboek)

Annemie is een samenvoeging van "anneke" en "Mie". Het is een van de vele pseudo-eigennamen, waarvan een van de delen de eigenschap noemt. Vergelijk met:

- *Mie Katoen* : een volkswrouw
- *Mie de gendarm* : een bazige vrouw
- *Mie Lawijt* : een babbelaarster
- *Mie Pinte* : een vrouw die veel drinkt.

Oorspronkelijk was het een voornaam, maar ook de naam voor een ekster, kauw of gaai, nu nog te horen in "**nen annekesnes!**", een slordige boel. Ook "**soepe**" slaat op een verwarde boel.

\* **t Es een Cieska** (vrouwennaam: "*Francieska*", ook seksuele connotatie), **een dompelesse** (arm, dom, meelijwekkend), **een dwoaze bieste, een goaiinne** (gaai = houten vogel die op de gaaipeers staat. Hout slaat op de inhoud van het hoofd)

\* **t Es een Jaeanitte**. Lang voor wij het woord

gebruikten in de betekenis van "homoseksueel", was het als denigrerende benaming voor domme vrouwen bekend. Vergelijk met het Frans: "*Jeannoterie*": domme uitlating.

\* **Z' es te dwoas om veur den duuvel te dansen. t Es een dwoaze kalle, een kallepoepe, een kallemoeie, een dwoazekonte**.

\* **t Es een goele van een wijf** <Oud Frans: "goule", Latijn: "gula" = mond, muil. "Goelikes" zijn eendjes in het Gents. Zij snateren en kwaken veel, maken veel drukte om niets.

\* **t Es een onnuuzel kieken, een kiekhuufd, een dwoaze giete, een gèsgiete. Z' es te stom om gès t' eten, t es een onnuuzel schoap, een onnuuzele kisse, een zieverkonte**. De laatste twee hebben een seksuele connotatie. Dieren heeft men vaak allerlei eigenschappen toegedicht. Vaak slaan de uitdrukkingen op dom, kinderachtig of goedgelovig. Kraai of kalle, kieken en geit hebben een misprijzende betekenis. Bij schaaft staat het medelijden op de voorgrond.

\* **Z' es zuu dwoas of een koe**. Koe staat voor: lomp, stom, dwaas. Er wordt vooral aan de gezichtsuitdrukking gedacht. Het beeld van een herkauwende koe, met haar grote ogen, roepen niet direct associaties met hoge intelligentie op.

\* **t Es een kinderhuufd, ne kinderlap** (= zeverlap, slabbetje), een **kinderfwatuure**.

\* **t Es een dwoaze moeie, een dwoaze muite** = vogelhok: seksuele connotatie, een **puppenhuufd**, met een hoofd zonder hersenen, een **simmeke** = simpele vrouw, ook: aap, een **simpelhuufd**.

\* **t Es een dwaze Nelle** (vrouwennaam: "*Petronella, Pieternelle*"), **een Treze** (vrouwennaam: "*Thérèse, Theresia*"), een **Triene** (vrouwennaam "*Katrien*": brave onnozele vrouw), een **soeptriene** <Frans: "terrine" = soepkom: metafoor voor hoofd dat in dit geval slechts soep bevat, verwijst ook naar "*Triene*".

\* **t Es een stomme, ne speekbak, een summeke, een dwoaze tote, een treute** <"*treutelen*": treuzelen, talmen. Traag werken omdat men te dom is om het vlugger te doen.

\* **t Es een Tsanne, een Tsanne-muis, een Tsanne-Mie. Een Tsinne van een wijf**. muis en mie slaan op het vrouwelijk schaamdeel.

\* **t Es een tuute** (= tuit, metafoor voor hoofd met neus), **een uilinne, een zeveresse, een zevergat, een zeverkonte, een zeverkisse, een zotgat, een zothuufd, een zottekonte, een zottemutse**.

\* **t Es een seuze, een seute, een seteka, een**



**seuteka**, duiden een onnozele en goedaardige vrouw aan. Ze worden vaak voorafgegaan door "onnuuzele".

\* **'t Es een onnuuzele saveuje, een onnuuzele sluure.**

- een arme, ziekelijke, sukkelachtige, deerniswekkende vrouw  
- een eerloze of vadsige vrouw  
- een slons of sloerie  
"seute" komt van "seutelen": treuzelen, zich met kleinigheden of onbenulligheden bezighouden.

\* **"Een trunte"** is een vreesachtige besluiteloze maar deugdzaame vrouw. Het woord zelf betekent: geslachtsdeel, of nietigheid, beuzeling. "trunten" daarentegen betekent dreutelen, in kringetjes lopen. (drent = kring. Nog te horen in omtrent). Dus rond-draaien, niets doen.

\* **Een duuze**, schaamdeel <vrouwspersoon

\* **Ze smijt mee heur gat mier omverre ofd' ze mee heur handen rechte zet**, slaat hier duidelijk op een onhandige vrouw.

## De slordige vrouw

\* **'t Es een assewif.** Een asseraapster. Vrouw die op de openbare weg uit de as van de fabrieken of industriële gebouwen - en zo waren er te Gent nogal wat - de nog brandbare overblijfsels uitzocht. Het ligt voor de hand dat dit een niet zo proper karwei was, vandaar de vergelijking. Synoniemen: "asseroap-

sterigge, assevrêwke". Geef toe: de laatste twee klinken veel liever dan het eerste.

\* **'t Es een vuile bieste, een vuil pond boter.**

Vuil betekent hier: ranzig, bedorven, sterk, onzuiver. Pond = 500g. Hier is het woord gebruikt om een persoon aan te duiden, vgl. met "ne kilo".

\* **'t Es precies een kuurdewif.** Het woord zou verband kunnen houden met "aan de kuurde sloaper". Vroeger waren er herbergen waar je voor 5 centiemen op de plankenvloer van een kamertje, een zolder of "in de kuurde" kon slapen. Dit slapen

Een andere mogelijkheid is dat het woord uit de sfeer van de vlasfabrieken komt, zoals het woord "kuurdekapper". Een werkmansdienst gestelde koorden in kleine lengtes hakke om die vervolgens gepluisd, weer te kunnen verwerken.

\* **'t Es ne machochel, ne moggel** (zie hoger), **een vuile mokke.**

\* **'t Es een nachtspuuk.** Bij spookdenken we aan een griezelige, lelijke geest. Een andere betekenis van spook = vogelverschrikker, een pop gekleed in lompen die in de wind wapperen om vogels van het veld te verjagen. "Nacht" dient

vrouwen toegepast (zie hoger).

\* **'t Es ne vuile ploaster van een wif,** (pleister = geneesmiddel, hoort zuiver te zijn. Hier: vuil),

\* **'t Es een vuile potage.** Vergelijk met: "t Es een soepe van ne vijnt" of "ne vuile pot eten": vettig, smerig, iets waar men beter niet in roert.

\* **'t Es ne ransel.** Soldatenknapsak, ook seksuele connotatie. Garnizoensteden, zoals Gent, kennen veel samenstellingen met "soldaat". Vergelijk met "soldoatekèrre": marktentster.

\* **'t Es een salope.** <Frans "saloppe": smeerlap, slons.

\* **'t Es een slavette,** <slaven: hard werken. WNT: samentrekking van "slaven" en "vender". "Slaven" = vod, lap, flard, stik, brok. "Vender" = stuk, lap. "Slavetsen" = sletsen, slenteren (De Bo) wat op luiheid wijst.

\* **'t Es een sleepe.** "Sleepe" kan de sleep van een kleed zijn of een "horde" of "hurde" een soort slee uit gevlochten twijgen. Beiden sleepten over de grond, waren dus stoffig en vuil. Zo werden misdadigers te Gent veroordeeld om van aan de stadsgevangenis "op een hurde gesleept te worden" tot op de plaats van executie en van daar naar het galgenveld buiten de stadspoort:



gebeurde half staande, half hangend met beide armen over een koord met knopen, zodat men niet tegen zijn "koordge-noot" schoof bij het slapen.

hier enkel als versterking.

\* **'t Es ne patapoef.** Klankexpressieve herhaling met klinkerwisseling vooral op dikke

"Schepenen van der Keure der stad Gendt (...) voorders regt doende in criminele gebannen vierschaere, condemnieren u-lieden met elks respectieven yseren hamer gebonden aan u-lieden hals van aen den stadhuyse gesleept te worden op eene horde tot op de Vrydagsmerkt ende aldaer op het schavot gebonden te worden op een dweers kruys (...)" (proces Mast en Danneels, november 1763)

In het laatste geval krijgen we nog een criminele bijbetekenis. We kennen ook nog de uitdrukking "ze loat heur slepen veur 't gemak", gebruikt voor iemand die traag gaat en over het algemeen dik en lui is.

\* **'t Es ne slets.** Sloef: afgesneden en versleten schoen. Vergelijk "hij zit onder de slets", hij zit onder de duim van zijn vrouw.

\* **'t Es een dikke sloeze.** WNT vermeldt: "slotse" en "sloester" <Middelnederlands: "scolootse", "scalootse" voor peul, bolster, pantoffel. De Bo geeft als betekenis voor "slosse": huls, peul van erwten, bolster, die hier weer een seksuele connotatie hebben en verwijzen naar vrouwelijke genitaliën. (vergelijk met "mosse").

\* **'t Es een slonsewif, een slonse wieruuk.** Slons = West-Vlaams: vod, lomp. Ook: "slen-sen" of "slinsen": verwelken slordig hangen: "t stoa wa sluns".

Onder wierook schrijft L. Coopman: 1° hars, vette geelachtige stof die zich in het hout bevindt (Frans: "résine")

2° reukwerk  
3° uitbundige lof, vleierij  
Zowel 1 als 3 kan als verklaring dienen. zou het hier kunnen gaan om een bedelares die de mensen aanklampte en vleiend toesprak om een aalmoes te krijgen? Kerkportalen waren daar geschikte plaatsen voor, vooral na de mis.

\* **'t Es een luizige (-vuile) smotse, een vuil spinakel** (betekenis duister).

\* **'t Es een een vuilvel, een vuilvente, een vuilstuk, een vuile toarte, een vuiltoarte.** Verwant met het Engelse substantief "tart: girl, woman, especialy of immoral character" zegt het Oxford Dictionary. Het feit dat Gent een havenstad is, zal daar wel niet vreemd aan zijn. Vuil slaat niet alleen op vies, maar ook vaak op ontuchtig. Ook toen trok de havenactiviteit prostitutie aan (zie ook hoofdstuk "Over poezen en kabardoezen")

\* **'t Es een vuile tange, een tange van een wijf.** Tang heeft de vorm van het menselijk lichaam en er is een seksuele connotatie.

\*\***t Es een vuile teve, een vetduuze.** Vet = vuil, duuze = metafoor voor schaamdeel.

\* **'t Es een vetlampe, een vetpanne, een**

**vuiblek.** Alle genoemde voorwerpen worden vooral door de vrouw gebruikt.

\* **'t Es een vuile, een viezekonte, een vuilklijnke** (klink = geslachtsdeel van een koe), een **floddermadam** is alleen slordig.

\* **'t Es een vuile Treeze, een vuile Triene** = vrouwennamen "Thérèse" en "Catharina". In Gent kent men ook het spotrijm: **Trien, Trien, vuile trien, 'k Hê van de nacht u gat gezien!**

\* **Ge keun perselle in heur uures zoajen.**

\* **Ze ziet eruit gelijk of dasse d'hellen uitgevoagd hee.**

\* **Z'es zuu smirrig dadder mee gien tange zoet noar pakken.**

\* **Bij heur es't van boven blijken en van onder stijken.**

\* **Ze stijkt zeven uren boven de wind. Ze stijkt zeven stroaten verre.**

#### DE BANGE VROUW

\* **'t Es een benijtschijterigge, ze luupt mee de poepers, heur uugen droajen noar 't ol van heur gat van benijtigheid, heur gat nijpt toe.**

\* **Heur konte sluit op een vuiste, - een stopnoalde, - een schis.**

\* **'t Es een broekschij-**

**terigge, ze kan mee heur gat noaten kroaken, ze doet in heur broek van benijtigheid.**

#### DE HOVAARDIGE VROUW

\* **'t Es een dante.** Een koket lichtzinnig meisje. Vergelijk met "die de dante trêwt om de wante, veliest de wante en hêwt de dante" (L.L. Coopman).

\* **'t Es een huuvirdige, een ijltuutte** = ijdelruit. "Tuutte" = wufte, lichtzinnige vrouw.

\* **Z'es gekruund gelijk nen hengst.** We vinden hier een verwijzing naar de paardenkeuring. De dieren droegen gekleurde linten in de manen en de staart. De vergelijking tussen vrouw en paard ligt in de seksuele sfeer. Het beeld dat we krijgen is dat van een ruiter die tijdens het rijden op en neer gaat. Vergelijk met: "Ze is paard onder de man; 't es een hoere gelijk een pîrd". (Erotisch woordenboek)

\* **'t Es een pronte, een pronte kokette.** <Pront = fier, trots. Vergelijk met "van boven pront en van onder stront".

\* **'t Es een glorieuze, een glorieuze konte** <Frans: "glorieux": roemrijk of heerlijk, zalig. Bij het ww. "gloriën" komt de negatieve connotatie: pralen, pronken met iets. Vergelijk met Frans: "faire le glorieux".

\* **'t Es een kwene** Volgens Kiliaan: ijdele en wufte vrouw, een moefte.



\* **'t Es een neute, een neutebteen.** <Noot. Het woord heeft een seksuele connotatie wegens de vorm. Naast vrucht betekent het overdrachtelijk ook hoofd of gewrichtsholte. Het is eveneens afgeleid van het ww. "neutelen": leuteren, talmen. Het zou volgens De Bo een gewrichtshoofd kunnen zijn dat draait in de pan van een ander been. In het Gents betekent het: zaniken of klagen. Zo krijgen we het beeld van een vrouw die zich aanstelt door voortdurend met het hoofd te draaien om opgemerkt te worden.

\* **'t Es een poesjenèliefer, een poesjenelleke** <Italiaans: "pulcinella" figuur (dienaar) uit de *Commedia dell'Arte*. Dit figuur ligt onder andere aan de basis van het Gentse Pierke. In Antwerpen kent men de Poesjenellenkelders, waar poppentheater gespeeld wordt. Onder poesjenel verstaat men een pocher, een snoever, een beslagmaker. Schuermans voegt er nog aan toe: Franskijon, Fransgezinde. Hieruit blijkt de aversie van het gewone volk tegen de Franse bezetters en later tegen de Franssprekende burgerij.

\* **'t Es een pronketterigge, een pronkgat, een pronkkonte.** Pronken = pruilen of opvallend gekleed gaan, pochen, schitteren, pralen. Wordt toegepast op een hoogmoedige ijdele vrouw. Vergelijk met "pronkbeeld" = standbeeld.

\* **De kop in de locht en de broek vol wind. Ze loopt altijd mee heure neuzen in de locht.**

\* **'t Es madam preten-se. t Es een kakmadam, een schijtmadam, een strontiefer, een schijtiefer.** "Madam" heeft een negatieve connotatie. Het vindt zijn oorsprong in het onderscheid tussen de sociale klassen. Vergelijk met: "madamachtig gekleed zijn" dat toegepast wordt op vrouwen uit de werkersstand, "iefer" werd toegepast op meisjes uit de burgerstand. Het contrast tussen "chique" juffrouw of madam en "schijten" mist hier zijn werking niet.

\* **'t Es mamzelle snottebelle.** "Snottebelle" wordt overdrachtelijk gebruikt voor een slonzige vrouw. "Madoiselle" impliceert hier dezelfde sociale neergang als bij "madam" en "iefer": van neutraal begrip naar een woord met denigrerende betekenis (zie hoger).

\* **'t Es een schijtgat, een schijtkonte, een keutelke-wien-hee't-er-u-gescheten.** Gat en konte zijn de gekende seksuele metaforen voor vrouw.

\* **Ze zit mee een mes in heur mêwe nog gruuter dan de soavel van ne lansier.** Werd gezegd van iemand die kaarsrecht, trots en hovaardig over straat gaat.

\* **'t Es ne sprijnger** <springen: slaat op iemand die gaat met op

en neer wippende tred om op te vallen. WNT: jong, weinig ernstig persoon, snuiter, springen-t-veld.

\* **Z'hee heur koefferkliers an en de sceel stoat op heur huufd.** Zegt men van iemand die heel opzichtig of op zijn paasbest gekleed is. "Zondagse" kleren werden in een speciale koffer bewaard. Met "de sceel" (deksel van de koffer) bedoelt men haar hoed.

\* **Z'hee heur groensel-soepe an:** een zomerhoed met namaakfruit en -blaadjes.

\* **Ze stijjkt van d' huuvirdijje** (hovaardigheid). **Z'es zuu gruuts, dat ze stijjkt.**

\* **Ze loopt op eiers. Ze loopt gelijk of da z'in heur broek gescheten hee.** **'t Es een kakma-**

**mee heuren derrière, -mee heur achterkeuken. Ze droai nogal mee heur konte.**

DE GIERIGE VROUW

\* **Ze zoe heure stront opfritten van biestige gierigheid** (zonder commentaar).

\* **Z'es zuu beest, das' heure stront zoe ziften veur der de zemels uit t' hoalen. 't Es een wrieje pinne.** Ze is enorm gierig.

\* **Ze zal mee heur gat nog leren vliegen vangen.**

Uit gierigheid weet ze alles zodanig en overdreven te berekenen en te bekribbelen dat het belachelijk wordt.

\* **'t Es een gierige, een kribbebijterigge, een gierige mokke.** Volgens WNT: "mocke" <Duits = zeug. Volgens



**dam. 't Es madam tien-stapkes-op-een-talluure.** Wordt gezegd van iemand die in een gemaakte houding loopt.

\* **'t Es een schuddegat. Ze kan goed schudden mee heuren achteruit, -**

L.Coopman is "mokke" = "muukke": een geldstuk van 1 BEF.

\* **'t Es een nijpe-de-pijpe.** Iemand die zijn slokdarm dichtnijpt, die uit pure gierigheid niet eet. (M)

\* **'t Es een peze.** Komt van het werkwoord "pezen" = sparen. Een pees is ook het zeer taaie, niet samentrekbare uiteinde van een spier, die aan de beenderen vastgehecht zit, toepasbaar op iemand die vasthoudend gierig is. (M)

\* **'t Es een gierige preie.** Prei <Latijn: "praedam" = lijk, dood lichaam, prooi, krenng.

\* **'t Es een gierige reute.** "Reute" = vrouwelijk schaamdeel of slimme, doortrapte gierige vrouw. "Ritte" = oude koe.

\* **'t Es een scharterigge, een schartkonte, een trekkerigge, een vasthewerigge.**

\* **'t Es ne gripe-sou.** <Frans: 1 "sou" had voor 1918 een waarde van een halve stuiver of 1/20 van 1 FF. Sou wordt nu als synoniem van geld gebruikt, "gripper" = grijpen, pakken. Een gripe-sou is dus een poenpakker, een duitendief, een sjacheraar. (M)

#### DE SPILZIEKE VROUW

\* **Z'hee goaten in heur handen, ze zit gestraft mee een wijj hand, 't geld brandt in heur handen.** Ze verkwist alles. Ze gooit het geld langs deuren en vensters buiten.

\* **'t Es gemoakt om te rollen!'**, **zei-ze.** Gezegde waarmee geldverkwisters zich verschonen.

\* **Heur zakken zijn van duuvelsleer, ze kan geen kruis hêwen.** Kruis = geld. Denk aan "kruis of munt".

\* **'t Moe all'moal op, ze smijt mee geld.**

\* **We zullen elk den half van 't wîrk doen zet hij: ik zal 't geld verdienen, geve't gij uit.**

De eerste is een drinkster van grote hoeveelheden koffie, de laatste een herbergierster of iemand die vaak herbergen bezoekt.

\* **'t Es een lutte, een dronkelutte, een zattelutte.** "Lutten" is overmatig drinken, zuipen zegt Coopman. Volgens WNT is het

blijven. > toegepast op vrouwen die lang in de herberg blijven zitten. Waarschijnlijk heeft de gelijkenis met "lutte" gespeeld bij de toepassing op vrouwen.

\* **'t Es een zatte.** "Zaf" komt van het Middelnederlandse "saf" = verzadigd. Vergelijk. met "ik ben het zaf": ik heb er



#### DE ZATTEPULLE

\* **Een kaffeedrijnkerigge, een kaffeelutte, -pulle, -kijisse, -konte, -wijf, -bloaze,** en een -triene zijn verzot op koffie en koffieklets. Een "pulle" is een stuk vaatwerk, meestal met een dikke buik en een korte hals gebruikt om vloeistof in te bewaren. De vorm maakte het tot metafoor voor lichaam. "Drank kunnen inhouden" is zowel een eigenschap van de persoon als het voorwerp. En let op: een "**kaffeewijf**" is geen "**caf ewijf**"!

waarschijnlijk een klanknabootsing met betekenis: zuigen, lurken.

Een "lurk" is eigenlijk een zuigdot, een fopspeen. Hierbij wordt gedacht aan een zogende moeder, vandaar de overdrachtelijke toepassing op vrouwen.

\* **'t Es een zattelette.** "Letter" = tegenhouden, beletten iets te doen > lang blijven, dralen. Vergelijk. met "'k En kanne nie lange letter":

genoeg van. Een zatte is dus iemand die voldoende gedronken heeft.

\* **'t Es een bloaze, een bloazerigge.** "Bloaze" = maag en is verbonden met dikte, ten gevolge van het drinken. "Bloazen" = drinken.

\* **'t Es een zatte, een zattekonte, een zattepulle, een zatgat, zattermuile, een sponse, een uitzit-terigge, ze zuipt gelijk een keldergat, ze kan goe tsoezen.**



\* **Z' hee babbelwoater gedronken, z'es goe van heuren kabas.**

\* **Z' es poepeloere.** "Poerloere" = scheel kijken, hier van zattigheid dan.

\* **t Es een bierkonte, een bierlutte.**



Een kaffeewijf

\* **t Es Madam Dreupelmans. Madame la Goutte.** <Frans: "goutte" = druppel.

\* **Mie Pinte.** Vergelijk met "Mie de Gendarme, Mie Katoen, Mie Lawijf". Mie staat tegelijk voor vrouw en voor vrouwelijk schaamdeel.

\* **t Es een dreupelkonte, een tsenuiverkonte, een tsenuiverkijssse. Ge keunt den tsenuiver azuu uit heur uugen scheppen. Den tsenuiver luupt uit heur uugen, t es nen tsenuiverwijnkel.**

\* **Heur foalde sleept.** Een falie was een lange kapmantel die wanneer men een beetje door de benen boog, op de grond sleepte.

De veelvraat

\* **t Es een botermulle** (ook toegepast op mannen), **een smîrpire, een smîrvel, ne smîrzak, een sneukelgat, een suikergat, een suierkonte** ("gat" en "konte" : seksuele connotatie), een **suikermondje** (niet negatief door achtervoegsel "-je". Ook toegepast op mannen).

\* **t Es een fritterîgge, z' hee ne wijje smoevel, die kan nogal wa in heur konte sloan, t es een smulkonte.**

DE LUIE VROUW

In deze categorie zijn de woorden meestal vrij duidelijk. Veel woorden beginnen met "sl-" of "tr-" zij kunnen in verband gebracht worden met slecht, slap, slordig, sloef, slepen, ... of trekken, traag. In heel wat woorden horen we de a- klank die verwijst naar slapen en gapen. Wanneer men geeuwt produceert men deze klank ook.

\* **t Es een leegvel, een lente.** <Frans: "lent" = traag.

\* **t Es een Lamme Lieze, - Maria Lankwîrk, - Mie gemak.** "Lamme Lieze" is mogelijk ontstaan naar analogie met zijn mannelijk equivalent: "Lamme Lieven". In de 16de eeuw was Lieven de bijnaam van de Gentenaars en een lamme kan niet lopen, kan dus weinig uitvoeren. Lankwîrk: Deze "familienaam" verwijst naar iemand die

met alles "lank" (= lang) werk heeft. "Mie" <Maria is een hier veel voorkomende vrouwen-naam .

\* **t Es een lijne van een wijf. Lijne** <Kathe-lijne. Het WNT verwijst ook naar Magdalena die men met ontucht in verband brengt. Mis-schien wordt hier gedacht aan Maria Magdalena. Er is ook de klankverwantschap met lui, lam, leeg, lamlendig, loom, lijmerig.

\* **Ze rekt heur gelijk een êwe kijssse.** Ze is liever lui dan moe.

\* **t Es een lighout, ne ligtop, een muukhijt.** Een "ligt op" is een draaitol die ligt, waar-naar men met een andere tol zo dicht mogelijk gooit. De "ligtop" is inactief, ligt alleen maar, vandaar het verband met lui. Iemand een "muuke" geven betekent: slaan, kloppen. Hierbij wordt de nadruk gelegd op een bepaalde manier van werpen, waarbij de ligtop geraakt wordt en zo van plaats veranderd.

\* **t Es een sloapmutse, een troage slekke, een slentergat, ne slets.** "Sletsen" = sloffend gaan. "Sletsen" worden alleen binnenshuis gedragen en roepen het beeld van rustig zitten op. De Bo geeft de betekenis: slede = spoor dat men nalaat in het gras. Ook hier dus weer een verwijzing naar het sloffend voortbewegen.

\* **t Es een sluierkonte, een trunte, een trunte-**

**boazinne, een trunte-marie, een trutselesse, een trutselgat, een trutselkonte.** "Trunte-ler" = talmen, beuzelen, druilen. Een "trunte" is een besluiteloze vrouw die haar tijd besteedt aan beuzelarijen. Zij wordt als een kwezel, een dwaas, een sullig persoon beschouwd.

\* **t Es een leeg vel, een lui vel.** "Vel": veel op vrouwen toegepast, steeds met een ongunstige gevoelsnuance. Hier wordt de nadruk gelegd op de oorspronkelijke betekenis: een afgestroopte dierenhuid. De betekenis is verwant aan tas en "ransel", die verwijzen naar de vrouwelijke genitaliën.

\* **t Es een velte** (= een soort huisduif, symbool van liefde, zachtheid en makheid. Duif is vaak op vrouwen toepasselijk. Vergelijk met: "duiven op zolder hêwen" : bordeel houden of een minnares hebben. Een huisduive is een vrouw die veel wast, poetst en kookt. Men draait hier de betekenis om en maakt er een luie vrouw van.

\* **t Es een fijge, een vodde, een vadde.** Vergelijk "fijge" met: "zuu plat of een fijge". Plat heeft hier twee betekenissen: krachteloos of plat liggen, slapen. Deze betekenis verwijst niet alleen naar de vorm van de vrucht, maar ook naar de uitwerpselen van paarden en koeien, waardoor het woord zijn negatief karakter krijgt. "Vodde" = vuil en uitgerafeld doek >luiheid, zorgeloosheid.



Een tonge...  
mee lijntses

Een "vodde" is ook een poetsdoek. Hier uiteraard inversief en ironisch gebruikt. "Vadde" is een wissel-vorm van vodde.

#### DE BABELAARSTER

\* **'t Es nen oakster, een kalle.** Beide woorden staan voor ekster, een vogel die men kan leren praten, maar slechts praat om te praten. Kalle: ook <Katharina.

\* **'t Es een sneppe, ne sneppek.** Een snip is een loopvogel met opvallend lange, smalle bek.

\* **'t Es een babbelbies-te (M), een babbelesse, een babbelgat, een babbelgete** (geit = dom), **een babbelkonte, een babbelkijssse, een babbeltoote, babbeltuit, een babbeltreeze.**

\* **'t Es een kommeere.** <Frans "commère"  
1. meter = vrouwelijk van "compère": peter.

2. vrouwtje, buurvrouw, (oud) wijf. Ook het werkwoord "commee-ren" bestaat: babbelen, praten.

\* **'t Es een koakelesse, een koakelwijf, een klapmuile, een klap-smoel, een kwettergat, een kwetterkonte.**

\* **'t Es een lameere.** <Frans:"La mère": een vrouwtje uit de volks-klasse. Vergelijk. met "meerke" voor oud vrouwtje.

\* **'t Es een platine.** Eigenlijk: een brood dat op de plaat gebakken is. Daarbij kunnen we ons moeilijk een babbelaars-ter voorstellen. We kunnen het echter wel verklaren via het "Platgents": daar wordt de (r) vaak vervangen door (l) directeur wordt dilecteur, Korianderstroate wordt Kolianderstroate. Zo z ou "platine" van "proatinne" kunnen komen. <Verdam: "plattijn" of "platine" = houten klomp (maakte veel lawaai bij het lopen).

\* **'t Es een proatkonte, een rammelkonte, ne rammeltant, ne roatel,**

**een roatelesse, een roatelkonte.**

\* **'t Es een toatergat, een toaterkijssse, een toaterduuze, een snoaterspoan.** "Gat, kijssse" en "duuze" hebben seksuele connotatie. "Snateren" = aanhoudend geluid van eenden en ganzen. Vergelijk met "klikspoan".

\* **'t Es een tonge mee (-van) lijntses, ze kan goe heur tonge roeren, heur tonge en stoa nuut nie stille, 't es een felle tonge, z' hee een tonge gelijk nen advokaat, heur tonge ligd' op een veere, ze zal nie lichten heur tonge verstuiken, ze kan goe mee heur tonge spelen, z' es onder de tonge geneeje, z' es op heur tonge nie gestuikt, z' es mee heur tonge op gienen blauwe steen gevallen, 't es een fijne tonge, z' hee 't lapke, z' hee de muile, van heur krijgde 't stuk in d'hand, z' hee op heur tonge nie getorten, ze zoe Ons Heere van 't**

**kruis klappen, ter stoan uuk geen wirren op heur tonge, ze zal nie lichten heur tonge verstuiken.**

\* **Z' es gien meester over heur tonge.**

\* **'t Es een stroatmoa-re.** Een mare is een tijding, een bericht, een gerucht of overlevering. Eigenlijk: zij die een op straat rondgaand praatje rondstrooit.

\* **'t Es een vuilmuile, een achterklapster, een vuiltong.** Hier ligt de nadruk op datgene dat verteld wordt, een **serpenttong**, impli-ceert achterklap en stoute taal, een **stijte** (-vuile) **zoagerigge, een stijte** (vuile) **zeggerigge.**

\* **'t Es een zoage, een zoagkonte, een zoagmachiene, een zoagerigge.**

\* **Die langetong zoe beter heure mond, heur muile, - smoel, - tote, - bakhuis, hêwen, tons zoe ze zuuvele nie zeveren.**



## DE LEUGENAARSTER

\* **'t Es een leugemeete.**  
Een liegebeest. "Meete"  
= meter, meetje, oud  
vrouwtje.

\* **'t Es een bloazerigge.**  
Vrouwelijk van "bloazer"  
= leugenaar. Vergelijk  
met "iemand een  
bloazen opdroaien, hem  
iets in zijn huures loaten  
bloazen, iemand  
bloaskes wijsmoaken".

Tot daar een greep uit  
een aantal eigenschap-  
pen, gaven en onhebbe-  
lijkheden.  
Laten wij nu even de  
grote levensfasen en  
alles wat daar rondhangt  
van dichtbij bekijken.

## HET JONGE MEISJE

Van heel kleine meisjes  
zei men:

\* **'t Es een jankbuize,  
een tsiiepkonte, een  
tsieperigge, een  
schreemuile, een  
schreemerigge, een  
schriemkonte, een  
schreemsmoel, 't es**

**een bletkote, een  
bletmuile, heur muile  
stoa noar 't siepen  
gelijk een koe heur  
klijnke noar 't zeeken.**

Van 'teenagers' zei  
men:

\* **'t Es kalfsvlees** (jong),  
- **een spinnekoppe**  
(klein met lange poten),  
- **een spinnewiel** (heel  
beweeglijk), **een  
ziëkerigge, een  
ziëkkote, - een  
ziëkteele** (een piskous).

\* **Ze begint al juksel te  
krijgen. Ze kent  
heuren kattedismus al.  
Ze kent Sint-Nikloas.  
Ze weet al woar dat de  
katte kijkt. Ze begint  
al 't zot in de kop te  
krijgen. De ruuje  
vlegge woait al.  
Ze begint al over heur  
schêwers te kijken. Ze  
begint al noar heur  
hielen te kijken.**

\* **De veugelkes die te  
vroeg zijngen, worden  
'tsoavens deur de  
katte gepakt. Vroeg  
rijpe, vroeg rot.**

\* **'t Es gemakkelijker  
op ne kurf mee  
vleujen gelet of op  
een dozijn meiskes.**  
(Ook in Denemarken en  
Italië). Vergelijk met  
Frans: "Il vaudrait mieux  
tenir un panier de souris  
qu'une fille de vingt  
ans."

**'t Es een proper  
dijnkske. 't Es een  
schuune poeze. 't Es  
goe gedroaid van  
uures en puuten.**

\* **Ze zoe op een  
talluurke dansen.** Het  
is een mooie, levendige  
vrouw.



*Ze zoe op een talluurke  
dansen*

\* **Ah, 'k betrêwe mijn  
gestemde fioole veel  
liever twee joar of een  
meiske twee minuten.**

\* **Oas moeders hende  
de dochter past, wilt  
ze der uuk een broek  
over.**

\* **'t Begint een wilde  
bloare, - een luuperig-  
ge te worden.**

\* **Schuune meiskes en  
gescheurde kleers  
blijven overal hoape-  
ren.** Vergelijk met  
Frans: "Les chiffons et  
les filles adhèrent de  
tout côtés."

\* **'t Es een verlienlijk  
dijnk** (een verleidelijk ding).

Een talloor, Oudvlaams:  
"taljoor" komt van het  
Frans: "tailloir" = bord  
om vlees aan te snijden.  
<"tailleur" = snijden.

\* **Moest de dieje op  
afbroake geveild  
worden, ze zoe vele  
wîrd zijn.** Wordt  
gezegd van een rijkelijk  
uitgedoste, en goed van  
goud en sieraden  
voorzien jongedochter.

\* **'t Es moar een  
blekken panneken, 't  
es een gloazene:** een  
zwak meisje. Je kunt er  
doorheen kijken.

\* **'t Es zuu'n scheetse:**  
een meisje dat snel  
bang is.



*Ge zij mij bezig mee  
vermuusche.*





## OVER VRIJSTERS EN DE LIEFDE

**\* Z' hee een uugsken op hem. Z' hee een buuntse veur hem. Z' hee hem ingezwolgen. Ze leg streutses. Hij ligd' in 't boveste schof.**

**\* Ge moet de kop mee 't gat verkuupen zei 't meiske, en ze kleeddeg' heur op heur zondags.**

**\* Ze goat mee 't tapietsen uit, 'k goa eene goan opschar-ten, 'k goa mij een lief goan zoeken.** Met het tapijtje uitgaan: het stukje tapijt werd door de jongedames op vrijersvoeten opgerold onder de arm meegenomen om in de danszaal op de harde stoelen of banken te leggen, maar ook had het de signaal-functie naar de jongens toe: ik ben beschikbaar, ik ben vrij.

**\* Liefde en îrweetsoepe mee petoaters**

## verroajen hulder

**eigen.** Het eerste kun je zien het tweede verraadt zich door de geur.

**\* Oas d' oarmoe langst de deure binnekomt, vliegt de liefde langst de schêwe buiten.**

**\* U hand van de banke, 't vlees es verkocht! Pas op! Handen van toafel, 't es verkocht vlees!** Geen vrijpostigheden met dat meisje, ze is verloofd.

**\* Doar goa katsesspel van komen.** Vrijrij die op oneer van het meisje gaat uitlopen.

**\* Oas de katten muizen, zijn ze stille of: - mieêwen ze nie.**

**\* Een hiete vrijster hee nuunt kêwe. 't Es een hiete teve. Ze luup zuu zot of nen top (= een draaitol). Z' es manziek. 't Es ne jongszot. De dieje es uuk nie**

**mee struut opgevuld, zulde. 't Es gien opgevulde.**

**\* Ze ziet al de jongens girren, al was't nen hond mee nen hoed op. Ze zoe verlieven op nen hond mee een klakk' op. 't Es een lochte sigare: dat er nen hond kwam mee een hoedsen op, ze zoe meegoan.** Vergelijk met Frans: "Il serait amoureux d'un chèvre coiffé."

**\* 't Es een zotte klijnke, - een zotte bloare, - een zottekonte.** Klink = (De Bo) spleet of naad van twee samengevoegde dingen. (Verdam)= vagina van een koe of een merrie, bij uitbreiding: vrouwelijk geslachtsorgaan.

**\* Ze leeft van de liefde, gelijk de katte van de spin.**

**\* Ze vrijen dan de stukken der afvliegen.**

**\* Ze geven kletsuures, die tweeje.**

**\* Ze loat heur vermuus-chen = vermorsen, bederven, verprutsen.** Wordt gezegd van meisjes die zich te veel laten kussen en vastnemen. Ze werden dan vaak door andere jongens niet meer ernstig genomen en voor lochte sigare verweten.

**\* "Ik moake slappe dijngen stijf", zei ze, en ze moaktege sossietses.**

**\* 't Es al goed wat dat van boven komt, zei de vrêwe. En ze lag van onder.**

**\* Z' es aan den hoak geroakt.** Ze verkeert .

**\* Ze moe op hem heur buunen nie te weken leggen.**

**\* Z' Hee heur buize g'had. 't Es potirde. Heuren hoarijnk en broad doar nie. Z' hee mee heur palms in de stront gepakt. Z' hee heuren opzeg g'had. Z' es versast. Z' hee gedoan mee zoaien. Z' hee heure kassoard gekregen.**

Kassàard betekent: afdanking, wegzending. Het zou verband houden met het Franse "casser" of "cassade". Dat laatste zou op zijn beurt ontleend zijn aan het Italiaans "cacciata" wat dan weer in het Frans betekent: "action de donner la chasse": verjagen, wegzagen.

## OVER DE BRUILOFT EN HET HUWELIJK

**\* Nen boer mee een voane en een meiske dat wil trêwen zijn niet tegen t' hêwen.** Een "voane" = een vlag (in de processie).

**\* Een pîrd da sturmt en een meiske da wil trêwen en zijn nie tegen t' hêwen.** Of: **Een pîrd da sturmt en een vrêwmijns da wil trêwen, ter es genen duvel uit d' helle die ze zal tegenhêwen.**

**\* Z' hee den huugveugel afgeschoten.** Term uit het boogschieten. Ze heeft een goede partij gedaan.

**\* Vroegen trêw es lank berêw.**

**\* Doed' u goeste en trêw morgen mijne jongene.** Men bedoelt uiteraard: trouw nooit.

**\* Trêwen es goe moar nie trêwen es beter.**

**\* 'k En ben nie trêw-ziek, zei Doka: da't vijnten regendege, ah, 'k en zoe mijn kuipke nie buitezetten.**

**\* De zulle es doar glad.** De dochters gaan daar glad het huis uit, trouwen daar nogal jong.

**\* De beste meiskes vind' op stal.** Het is te zeggen bij hen thuis en niet op de kermis.

**Kozijn en nichte, da vrijt dichte moar trêw nie lichte.**

**\* Die proeft een vrêwe of ne meloen, die moe het mee het stîrtstuk doen.** Met het staartstuk werd de zogenaamde "cul de Paris" bedoeld, een ijzeren kooi aan het achterste van de rokken van vrouwen die schudde bij het gaan.

Een oud liedje zingt: "Van achter mee ne cul de Paris.

'k Moe der mee lachen oaze'k het zie".

Dit staartstuk was zowat het visitekaartje der lichtekooien. Naar de

**\* En, Dames, Mee ne man mee nen board ês een vrêwe be-woord.**

TRÊWEN ES HÊWEN

**\* Trêwen es goe, moar nie trêwen es beter.**

**\* 't Leven es schuune, moar tons meugde nie getrêwd zijn.**

**\* Hij es meester oast hij alleenen es, - woar dat den bustel stoat. Hij es den boas van 't kiekeskot oas den hoane nie thuis es.**

**\* Z' hee nen briejen duim en jij zit er onder.**

Of: **Hij zit onder den duim, - onder de sloef, - onder de slets. Hij weunt in 't vrêwestroatse.**

**\* Hij moe dansen gelijk dasse zij schuifelt.**

**\* Trêwen es de moere van d'oarmoe.** Er kwamen meestal veel kinderen, men had geen werkzekerheid, er was geen kindergeld of werklozensteun, wat met een beetje tegen-slag onmiddellijk problemen gaf

**\* 't leste jaar: toezen en lekken  
't Twiede jaar an de wiege stoan  
't derde jaar schuppen en sloan.**

**\* Mijn vrêwe es de vrewes van mijn druume, moar 'k ben al lange wakker.**

**\* We zullen elk den helft van 't wirk doen**

**zeit hij: ik zal't geld verdienen, geev'et gij moar uit.**

**\* Mee een oarm wijf zied' even vele'n af of mee een rijke zeit den boer, en hij pakteg' hem een rijke.**

**\* Oaze 'k wîg moe zeg mijn vrêwe'n altijd da'k niet te lange mag wîgzitten en oaze k thuis ben, luupe'k altijd in heure wîg.**

**\* Loat ons ne kier over de wijven klappen, zei Pol. Allé, zei Gérard, me moeteme wij toch altijd niet over van die triestige dijngen klappen, zekerst.**

**\* 'k Verstoa mijn vrêwe nie mier, zei Pol. lest verdoe' ze 10 joar om mij te veranderen en nu zeg ze da'k dezelfde nie meer ben...**

**\* Mijn vier mag g'rust uitgoan, zei de vrêwe, moar mijne vent moe thuis blijven.**

**\* Wacht u veur 't veurste van een vrêwe en 't achterste van een pîrd.**

Een variant zegt: **Wacht u veur een pîrd van achteren, veur een hoere van veure, voor ne wagene opzije en voor ne poater langst alle kanten.**

**\* Ge moet mee ne schuune vent vrijen, zei Stance en mee ne rijke trêwen.**

**\* De reden waarom dak'ik nie têwe, zeit de jonkman, es wrie simpel: 'k hê al een tange en een zoage.**



**\* Heure vrijer weund' in Wachtebeke:** Zegt men van een jongedochter die op een vrijer wacht. Dit is een woordspeling: wacht - een - beke (= beetje).

**\* Doar en es giene scheele die op heur wil rechte zien:** ze raakt aan geen vrijer.\*

afmetingen daarvan kon men de maatschappelijke stand afmeten. De vrouwen van twijfelachtige zeden droegen de grootste. Waarschijnlijk staat het woord lichtekooi daarmee in verband. Het staartstuk kan je ook letterlijk nemen: het geslachtsdeel.

De Speelman zit  
op 't DAK..



\* **“Ge moet mee Ons Heere eerst beginnen”, zei de vijnt en hij sleege zijn vrêwe mee een kruisbeeld.**

Vergelijk met het Duits: “Ich strafe meine Frau nur mit guten Worten, sagte Lehman, da warf er ihr das Gesangbuch an den Kopf”

\* **“Ge moet nie bloazen”, zei den boer en hij goot ne kom kêwe pap over zijn vrêwe.**

\* **Die een wijf trêwt veur heur lijf, verliest het lijf en hêwd het wijf.**

\* **Die ne zot trêwt veur zijn kot, verliest het kot en hêwd de zot.**

\* **Die een trunte trêwd veur de munten, verliest de munten en hêwd de trunte.**

\* **Trêwen es: kan al, mag al en doet al.**

\* **Een vrêwe zonder sloagen es gelijk soepe zonder zijt.**

\* **De speelman zit op 't dak:** ze zijn in de wittebroodsweken. “Wittebroodsweken” stamt uit de tijd dat arme mensen uitsluitend grof of “zwart” brood aten. Alleen op kermis- en grote feestdagen veroorloofde men zich de weelde van een wittebrood dat als iets lekkers gold.

\* **'t Es nieuwe liefde, de kustses kroaken nog.**

\* **De speelman es van 't dak, 't es gedoan mee 't schuun were.**

\* **Héla, meiske, zuu zijn me nie getrêwd.** Dat was zo niet afgesproken.

\* **'t Es van te moeten** (moeten trouwen omdat een 'kind onderweg is)..

En wat te denken van het toneelstuk van Romain Deconinck uit 1965: “**Mijn vrêwe es an de kuste en ik hê were ruste**”?

## ENKELE ALGEMENE BENAMINGEN VOOR DE VROUW

\* **Ne gespleeten dragonder, ne gespleten huzaar.** Dragonders en huzaren zijn woorden uit de legerseer. Deze regimenten hadden toentertijd een bepaalde faam en waren berucht voor hun stoutmoedigheid in de strijd (vergelijkbaar met paracommando's nu). Op vrouwen toegepast onderstrepen ze een mannelijk karakter of uiteljik. “Gespleten” slaat op het vrouweljik geslachtsdeel.

\* **Een valsche katte.**

\* **Puppegoed.** Met poppen spelen is een meisjesvermaak. De poppen waren vroeger ook allemaal van het vrouweljik geslacht, “-goed” is hier als verzaamelnaam gebruikt. Wanneer mannen met poppen (vrouwen) spelen krijg deze bezigheid een negatieve bijklank, vooral wanneer het gaat om “leeghoofdij goed”, zoals de pop.

\* **Mijn sluure, mijn sluurement.** Deze woorden zijn verwant met “sleuren, sloer en sloerie”: WNT geeft 4 verklaringen: dwaze vrouw, een goede beklagenswaardige vrouw, een sloof of vrouw van geringe

stand, een ontuchtige vrouw.

\* **Mijn tas.** Seksuele connotatie. Vergeljik met: “ransel, kabas, kijisse”.

\* **Mijn vel, mijn wijverije.**

## ENKELE BENAMINGEN VOOR ECHTGENOTE OF MINNARES

\* **Mijnen advocoat.** We krijgen hier het beeld van een vrouw die de touwtjes in handen heeft en de man beveelt wat hij moet doen en laten.

\* **Mijn amazone** = een paardrijdster. Seksuele connotatie.

\* **Mijn caprice** <Frans: “une caprice” = een gril, vluchtige neiging of verliefdheid.

\* **Mijn duive, mijn duifke.** Symbool van de liefde.

\* **Mijn goeleke.** “Goele” = synoniem voor dwaze vrouw. Door het als verkleinwoord te gebruiken krijg het weer iets vertederends.

\* **Mijn koeketine** <Frans: “concupine” = bijzit. Vergeljik met Frans: “concubinage”: niet echtelijke gemeenschap. Door volksetymologie omgevormd tot “koeketiene”.

\* **Mijn moere.** Uiterst beledigende benaming voor moeder. Nog sterker zijn: “honde-moere, konijnmoere”.

\* **Mijn saldoatekerre.** “Ka” = synoniem voor



lichaam, vervoermiddel van de ziel. Een kar is ook een vehikel waar veel op kan liggen. Vergelijk met "Rijzen op een kerreke zonder wielen" en "nen tram van een wijf".

\* **Mijn triene.** Eigenaam. Komt in veel woordverbindingen voor. Ook benaming voor vrouwelijke genitaliën.

\* **Mijn zonneblomme.** Vaak gebruikt als symbool voor alles wat mooi en lieflijk is. Ook voor de ontloken schoonheid van een meisje en haar maagdendom. Zon wordt in verband gebracht met warmte, geilheid, wulpsheid. Vergelijk met "t Es een hiete zonne".

\* **Mijn torment, mijn ellende, mijn mizeere, mijn sacrament.** De laatste uitdrukking verwijst naar het huwelijks sacrament. Het negatieve ligt in de onverbreekbaarheid voor de kerk, waarbij men dit als een last ziet.

## HET ZWANGERE MEISJE

\* **Z' hee tegen nen balk of nen buum geluupe.** Z' hee heur een buile geluupe. Z' hee nen biljoartstok ingeslikt. Z' hee mee den doarmen uitgeweist. Z' hee den blok an 't been. Ze zit mee een pakske. Z' hee nen heten petoater opgefrit. Z' hee nen hoarijnk ingeslikt mee stirt en al. Z' es ieverst teegegeluupe. Z' es bij 't 11ste linieregiment geweest.



Z' hee een struiksken in heur buikske. Z' hee heur gat verbrand. Ze zit mee de gebakken pirren. Z' hên heur blommeke geplukt.

In 't fleur van mijn jong leven kwam ik mijn bloem weg te geven welk kleyn genugt (geneuchte) My nu baert menig zucht (Minne-klagt 1847)

\* **Z' hee een bolleken ingezwolgen.** Z' hee een zwirken op heur buikske. Z' hee heur loaten knippen. Z' hee mee heur vijster open gesloopen. Z' hee sieske gezien. 't Zit iets onder heur mutske. Z' hee Pierlala gespeeld. Z' hee heur loaten verrassen. Z' hen heur an den hoak geslegen. Z' hee heur loaten kazakken. Z' hee van de verkierde buunen g'heten. Z' hee heure vijnt iets afgetrochelt. Z' hee heur broekske vergeeten andoen. Z' hee were babbeluuten g'heten. Z' hee blompap of -preisoeppe g'heten:

En 'k en eter van ze leven genen blompap ne meer.

En van blompap doet er mijnen buik zuu zeer.

(volksliedje)

\* **Z' es bedretst.** Z' hee vuile manieren gedoan. Heure portemonee es geknipt. Z' hen biljoart gespeeld en 't was carambole. Heure pap es angebrand.

Och Heere, wat een spijt.

Z'es heure moandem (maagddom) kwijt. (volksliedje)

\* **Z' hee de katte'n an de koas loaten zitten.** De katte'n hee aan de boter gezeten. Ze zit er mee. Z' es besnoeven. Z' es g'assureerd. Z' es zoete gemoakt. Z' hee't spek an heur been. Z' es uitgeschoven. Z' hee't heur loaten lappen. Z' hee in den appel gebeten. Z' hee t zitten. Z' hee woafels loaten bakken. Z' es van de speurgoal gepakt (sperwer). Z' es mee nen dikken buik thuis gekomen. 't Es trommelken vol. Hij hee doar zijne paraplu loaten stoan. Z' hee een ongelukske g'had. Z' hee een pakske geluud.

\* **Z' hee een beentsen ingezwolgen** (= ingeslikt). **De buik vol benen en de schuut vol troanen.** Het beentje dat hier bedoeld is, is een "kwakkelbeentje", een benen lokfluitje om kwakkels te vangen. Het heeft hier dus eerder iets met het fluitje, dan met het beentje te maken.

\* **Z' hen heur schêwken uitgekuist.** "Haar schouwken vegen" betekent: met toestemming seksuele betrekkingen hebben met een meisje. Meestal niet gebruikt in de zin van verkrachten.

**Dees jonghe weewen, hoewel sy bedeckt rou draghen,**



**Quaem haer partuere sy lieten haer schou vagen.**

(tekst uit 1563)

Vergelijk met het Frans: "Ramenez ci, ramenez là, la cheminée de haut en bas. (Opera "Les deux Savoyards", 1789). Weckerlin zegt dat de uitdrukking: "ramenez moi ma cheminée" reeds in de 16de eeuw bekend was in Frankrijk.

## DE ZWANGERSCHAP EN DE BEVALLING

**\* Zé hee ter van. 't Es were van dadde. Z' es gezegend. Z' es in poziesse. Ter es iets op wig. Z'es weer' an 't spoaren. 't Es nen buik mee benen.**

**\* Z' es heur briefke kwijk. Z' es heuren tel kwijt. 't Es een ezelsdracht.** Gezegd van een vrouw die langer draagt dan 9 maand.

**\* Ze moe kuupen.**

**\* Ze jongt gelijk de konijnen.**

Gezegd van iemand die reeds veel kinderen heeft.

**\* 't Zal wel goan, zei 't wijf, en z' hoa een kind mee één been, moar 't en gijng nie.**

## D' ACHTERWOARSTERIGGE.

In Gent spreekt men over "een achterwoarsterigge". Dit komt van het Middelnederlands: "achterwaren", waarin "-waren": hoeden, zorgen voor - betekent. Hetzelfde stamwoord vinden we nog in bewaren, waarmerk, waarborg, waarnemen, verwaarlozen en het Engelse "warden" (bewaker) en "to beware of" (zich hoeden voor-). Het woord betekende dus

eigenlijk: iets met hoede en zorg achternagaan, volgen, bewaren, behoeden, toezicht houden op, in de betekenis van: verzorgen, verplegen, oppassen van zieken, hulpbehoevenden, kinderen, pasgeborenen (Verdam = "achterwoarsterigge": vroedvrouw, baker). In die zin moeten we ook de volgende uitdrukkingen begrijpen:

**\* Ze moe achter hem luupen gelijk een achterwoarsterigge, dat ze'r nie moest zijn, hij zoe vergoan in zijn eigen vuiligheid.**

**\* Ze luupt achter hem gelijk een achterwoarsterigge. 't Es een gatleksterigge.** Het wordt gezegd over personen die steeds in het zog van anderen lopen om alles op te ruimen of behulpzaam te zijn. (M)

## DE VOEDSTERMOEDER

Vrij dicht verwant met de "achterwoarsterigge" is de min, minne, minne-moer, minnemoeder, voedstervrouw, zuigminne, zoogmoeder, zoogvrouw, voedstermoeder, in het Gents: "mem, memme" of "mam" genoemd. Het betekent moeder, moederborst of zoogster.

**\* Eest noar 't kiendse kijken veur dadde de memme drijngeld geeft!** Kijken of het werk goed gedaan is vooraleer te belonen. in Gent is het woord overbekend in de betekenis van vrouwenborst door het beeld "de Mammelokker" boven de oude stadsgevangenis (lokken = zuigen). Het verhaal is genoegzaam bekend.

## DE DIENSTMEID

In de stad woonden een behoorlijk aantal welstellende burgers, rijke middenstanders, industriëlen en dies meer, die er soms een hele staf huispersoneel op na hielden. Zo'n dienstmeid was "een meisse, een bovenmaisse, een kindermeisse of een keukenmeisse".

\* Wanneer men nieuwsgierig vroeg: "Wad est er t' eten?" antwoordde men: "We zullen speculoasse eten, zei 't meisse, tons moemme geen schotels was-schen".

**\* Ge keun't nie al hèn, veel boter en een vet meisse.**



Eindelijkge! 'k ben  
mijn pakske kwijt.



\* *Huuvirdije doe pijnleijen, zei 't meissen, en ze speldeg' heur mutsen an heur huures vaste.*

#### OVER POEZEN EN KABARDOEZEN

In de loop der tijden heeft men een hele boel namen voor prostituees gebruikt. Zij duiken regelmatig op in de Gentse politieboeken. Zo sprak men van *putiers, ledighe wiven, veile vrouwen, vrouwen van state, vraukins, vrouwen van levene, vrouwe personen van lichten ende soberen* (=treurig,

ongelukkig) *levene, vrouwen van lichten ende snooden levene, wijven van den levene, deernen van 't leven, meiskens van den levene, lichte meisens, vrouwen van lichten ende oneerbare levene, venusdiereen*. Later had men het over een *tafelhoere, een pekelhoere, een stroathoere, een soldoatenhoere, een mothoere, een sluiphoere, een allemanshoere, een vuil hoere, een stijkend' hoere, een pekelhoere, een neukemeiske*.

Bij *lichtekooi, lichte deerne, licht meissen*, denkt men aan de zegswijze:

**Want meisjes die te licht zijn, die worden veelal zwaar.**  
(volksliedje)

En de lijst van namen die de *Lochte Gentenîrs* voor hun "*stijte madams*" wisten te verzinnen is bijlange nog niet ten einde. Zo kennen we nog de uitdrukkingen:

\* **'t Es een koartemeiske, ze stoat op den zwarten boek.** Alle prostituees, of wie als dusdanig bekend stond, werd te Gent in een register ingeschreven. Als bewijs daarvan werd haar een inschrijvingskaart overhandigd. Artikel 2°, 1° sectie van het reglement op de ontucht uit 1925 stelt: *"De eene gelijk de andere zijn gehouden zich te doen inschrijven op het ontuchtregister berustende in het dispensarium te dien einde ingericht te Gent en waar er voor iedere klas een afzonderlijk register zal gehouden worden. Al niet ingeschreven vrouw of meisje, aangeduid als zich aan ontucht overlevende, zal*

*van ambtswege ingeschreven worden in geval zij op heeter daad betrapt wordt, of zelf hare ontucht bekend of als publieke vrouw openbaar bekend staat"*.

\* **'t Es een makrelle.** <Frans: "*maquerelle*" = vrouwelijk van "*macro*" of pooier, koppelaar, *souteneur*. Het Erotisch Woordenboek verklaart poeien als eten, leven van-

\* **'t Es een ritte, een rosse van een wijf.** "*Ritte*" verwijst naar rijden, ruiters en paard. Volgens WNT <"*rosse*" van "*rossen*" of "*rotsen*" = paard rijden. Het verwijst ook naar een losbandige levenswijze. Volgens De Bo <Frans "*rosse, mazette*" = een slecht paard en bij uitbreiding: een slechte vrouw.

\* **'t Es een puurtseswijf.** Een gemeen vrouwmens uit een poortje, een beluik of "een citeetse" zoals men dat in Gent noemt. Ook gebruikt in de betekenis van zedelijk verdorven.



\* **t Es een sleepe.** Een (zedelijk) slecht, vuil lui en slordig mens (zie hoger).

\* **t Es ne vuile ploaster.** Verwijst naar 2 zaken:

1. een pleister om op een wonde te leggen
2. een mengsel van gips om muren te bepleisteren. Beide betekenissen verwijzen naar iets dat zuiver, dat wit is. Wanneer men daar nu het woord "vuil" mee verbindt, krijgt men botsende begrippen en de tegengestelde betekenis.

\* **t Es een mijte.** Mijt: spinachtig dier dat parasiteert. Een vrouw die parasiteert op de mannen.

\* **t Es een mosselhoe-re.** Volgens L. Coopman: "Waarschijnlijk een publieke vrouw die op de openbare weg mannen aansprak en zich gaf voor de prijs van een mandeke mossels".

\* **t Es een poete, ne poetzak.** <Italiaans: "puta" = hoer. Vergelijk met Frans: "pute".

\* **t Es een hoere gelijk een pîrd. Ze speelt d' hoere.**

**Ze zit veur hoere, t Es een bordeelbrokke** (M), **een bordeelvodde** (M). Het woord hoer is in het Middelnederlands: "hoere", in het Hoogduits: "Hure", Nederduits: "hore", Engels: "whore". De afkomst is onzeker. Men brengt de wortel ervan in verband met het Latijn: "cârus", bemind, geliefd en met

daarmee verwante en in betekenis overeenkomende woorden in andere Indogermaanse talen. Indien dit klopt zou hoer betekenen: liefje of minnares; later: oneerbare vrouw.

\* **t Zijn nogal hoeretroanen. Hoeretroanen zijn gelijk kroanen, wilde moar, t nat es doar.**

Gespeeld verdriet, krokodilletranen. Vergelijk met "Schriemen zonder troanen, gelijk de paster zijnen hoane".

\* **Hoeren zijn gelijk veugellijm, al wa datter omtrent komt loat zijn pluimen.**

\* **t Es een lokvijnke** = lokvogel, door vogelvangsters gebruikt om door zijn gezang en gefladder soortgenoten te lokken. Dikwijls werden ze geverfd om op te vallen. Hier wordt verwezen naar de opsmuk die vrouwen gebruiken om mannen te lokken.

Herinner je ook nog de spreuk: **Wacht u veur een pîrd van achter, veur een hoere van veure, veur ne woagene opzijen en veur ne poater lagst alle kanten.**

\* **t Es een kroaie.**

Deze vogel wordt als minderwaardig beschouwd. Zij zijn zwart. De kleur verwijst naar het kwade, het duistere, het slechte, het boosaardige, de nacht.

\* **t Es een blomkuule** = dikke vrouw. Volgens L. Coopman verwijst het ook naar

een reeks venerische uitwassen als gevolg van het seksueel gedrag. In dezelfde sfeer zit: **een puiste.** Letterlijk verwijst het naar een zwelling van de huid, een etterbuil ten gevolge van venerische ziekten.

\* **t Es een flakke** = dun sneetje. Hier is een duidelijke seksuele connotatie. Vergelijk met "huufflakke": dun sneetje hoofdvlees.

\* **t Es een fijn beetse** (M), **een schuun juweel, een flonke.** "Fijn" en "Juweel" worden hier in de tegenovergestelde betekenis gebruikt.

Vergelijk. met: "t es ne schuunen (fijnen) heere, t es een propere madam". <ww."flonker": pralen, flonkeren. Ook de klankeexpressieve waarde is hier van belang.

\* **t Es een zoeterke.**

"Zoet" is hier ook ironisch gebruikt. Zoet betekent immers braaf. Vergelijk met: "mijn zoetse". Men zou "zoeterke" kunnen begrijpen als zoethoudertje: sussen of paaien zonder werkelijke gevoelens.

\* **t Es een Juliette.**

Zou de Gentse opera daar voor iets tussen zitten, zodat de Gentenaars het verhaal van Romeo en Juliette in verband brengen met hun eigen liefdesperikelen en daarom die naam gebruiken wanneer ze een heimelijke afspraak hebben?

\* **t Es een kriebelmugge.** "Kriebelen" = kittelen, zachtjes krabben. L. Coopman beschrijft het ook als obscene. Volgens WNT wordt het ook toegepast op personen die zich lichtzinnig aan verleidingen blootstellen of op personen met weinig kracht of talent.

\* **t Es een pagadde, een pagadette.**

Volgens het WNT verwijst het woord naar een oosterse duif met een vlezige uitwas op neus en ogen. Vergelijk met: "Duiven op zolder hêwen": bordeel houden en: "Duiven te drijken geven": een minnares hebben.

\* **t Es een luizige smotse, een vuile smotse, een voandel, een vetvodde, een fotse.** Alle woorden betekenen: vieze lap, vod. Vergelijk met Duits: "Fetse" = schotelvod. "Fotse" = boos wijf (Vercoullie).

\* **t Es een plodde.**

Vod, lap, flard, klankna bootsing, connotatie: gemeen. Volgens WNT het Franse equivalent van "fripori" = vod.

\* **t Es een vuil stuk, een vuilvel, een slecht stuk, ne vuile ransel, ne smîrpot, een vuilblek, een vuilklijnke, een vuilkonte.** Vuil = moreel verwerpelijk. Een "vuilblek" = vuilblik. "Stuk" en "vel" staan voor vrouw. "Ransel", "pot", "klijnke" en "konte" staan voor vrouwelijk geslachtsorgaan.

\* **t Es een snoere.**

Erotisch woordenboek:



mannelijk schaamdeel of hoer. Vergelijk met Duits "Schnur" met dezelfde betekenis. Oorspronkelijk betekende dit woord "schoondochter".

Hier merken we dezelfde sociale neergang als bij "meiske" en "kalle".

\* **'t Es ne nachtstroal, een vleurmuis, ne nachtvlinder, ne schavuil.** "Vleurmuis" = vleermuis. Het is een dier dat slechts 's nachts actief is. "Vlinderen" betekent hier: zich zorgeloos van de ene naar de ander relatie begeven. "Nacht" slaat op het tijdstip dat de activiteiten gebeuren en suggereert dat ze niet mogen gezien worden, niet pluis zijn. "Schavuil" = samentrekking van schavuit (nietsnut) en uil (nachtdier).

\* **Z'es nogal kort van hielen, ze valt nogal gemakkelijk achterover.** Ze gaat nogal vlug plat.

\* **'t Es ne pruimelirre: elk schudt er an.** Vergelijk met: "Hij es in de notelirre gekropen": neuken. Het Erotisch Woordenboek geeft "noot" als metafoor voor vrouwelijk schaamdeel vooral wegens de vorm.

\* **'t Es nen tram van een wijf, iedereen hee't er al opgezeten.**

\* **'t Es een afgereëen hoere.** <afgereden = een door ontucht versleten vrouw.

\* **'t Es nen afgeleken boterham. 't Es een afgelekte brokke.** De boterham, een voor-naam bestanddeel van ons voedsel, wordt spreekwoordelijk nogal eens in het leven toegepast: bijvoorbeeld "zijnen boterham verdienen". Bij "nen afgeleken boterham" heeft iemand anders er reeds het smakelijkste afgesnoept. Toepasselijk op lichte vrouwen of meisjes die al veel vrijers gehad hebben.

\* **Z' es achter d'hoage (- over d'halve deure) getrêwd.** Vergelijk met "hagepreek" en "haagschool houder" wat achter de haag gebeurt mag niet gezien worden, is loens.

\* **'t Es een gekoamerde. 't Es een koameratte. 't Es een kieken op ne stok.** Wordt gezegd van een meisje dat men op kamers houdt.

\* **Z' hêwen doar kiekens of duiven op zolder. Z' hêwen doar duiven op slag. Het is daar een bordeel.** Vandaar: **'t Es een duivinne.**

\* **'t Es een zwoane.** Hier verwijzen wij naar Leda en de zwaan uit de Griekse mythologie. Heel wat bordelen droegen de zwaan als uithangbord en heel wat drankgelegenheden heten nog steeds "in 't Zwaantje". Het huis "De Zwane" op de Korenlei te Gent was er zo'n café-bordeel.

\* In tegenstelling met een **bordeelbrokke**, zit een **stroathoere** niet op kamers maar *doet den boulevard of den trottoir*: zij tippelen, net als **een luupsterigge, een luuperigge, een toerluuperigge, een plankiermeiske, een trottoiriefer, een stroatiefer** en **een toeriefer**.

\* **'t Es een smuffte.** (M) De Bo geeft "smuffelen" als synoniem voor "smoefelen": veel eten, een groot (hier: seksueel) appetijt hebben.

\* **'t Es een mansver-**

**driet, een manszotte, een heete, nen heeten boelie, een heete vijze, een heete zonne, een geilte, z' hee den brand onder heur hende, ge keunt koeken bakken op heur gat, ze loat in heuren bos joagen.** "Bouillie" = soepvlees. Vergelijk met: "'t Es een soepe van een wijf". "Vijze" = schroef. Vergelijk met: "op de schroef gaan" en het Engelse "to screw" = neuken. Geil = wellustig.

\* **'t Es een pekelteve, een vuile teve.** Komt eigenlijk van "hekelteef": een hekelaarster, gemene vrouw. Teef = wijfshond.

\* **'t Es een trutte.** "Trutte" = "trunte": vrouwelijk geslachtsdeel.

\* Veel vriendelijker klinkt dan natuurlijk: **Z' Es bij de lochte cavallerië, meisikes van plezier, een meisike van complaisance, de stijte madams of de meisikes van de gloaze stroate.** "Complaisance" <Frans = dienstwilligheid. De Vanderdonckdoorgang tussen de Brabantdam en de Vlaanderenstraat te Gent wordt "de Gloaze stroate" genoemd. Het is een overdekte winkelstraat zoals de "Galerie de la Reine" te Brussel in de omgeving van het voormalige Zuidstation. Nu een hoerenbuurt te Gent.

\* **Een rufte:** een ongebonden zedenloos mens. Het woord zelf



Da es un echte hondemoere..  
ge kunt roeke bakke op heur gat.





komt van het Middelnederlands "ruffian" of "ruffiaen". In de 17de eeuw kende men nog "roffen" en een "rofster" of koppelaarster, zegt Verdam, iemand die verboden omgang met jongelui regelde. Vercoullie verwijst naar het Italiaans "ruffiano" en het Frans "ruffien" waar het een afleiding is van het Ital. dialect "rufa" wat schurft betekent. De Bo zegt dat "ruffen" kwellen of kullen is en "rufferij" schelmelarij. Bilderdijk, ten slotte, beweert dat "roffe" knol betekent, omdat vroeger de straf bestond om iemand een raap in de endeldarm te duwen wegens koppelarij. Hoerewaarden en -waardinnen hielden bordeel.

Van buitenaf gezien was er weinig aan de hand, maar achteraan en boven ging het er minder katholiek aan toe. Vandaar dat men zei:

**Van veuren stoove, van achter bordeel.**

**Van veuren winkel, van achter krinkel.**

Het woord "bordeel" is Middelnederlands, in het Hoogduits: "Berdell", Engels: "bordel" of "brothell", Frans: "bordel".

Het is het verkleinwoord van het Oudfries: "borde" of plankenhut, een afleiding van het Germaanse woord "bord" wat berd of plank betekent.

Nog enkele uitdrukkingen:

\* **Hij goa ts'nachs koppen goan joagen** = spinnen vangen, op zoek gaan naar gemakkelijke prooien: meisjes.

\* **Hij goa bij de beesten.** Bij de hoeren gaan.

\* **Hij es gien scheete van een êw hoere wîrd.** 't is een deugniet.

\* **'t Es mee d' hoeren gelijk mee de vurt' appels: den besten en deugt niet.**

\* **Heeren en hoeren verschillen moar ene letter.**

\* **Êw hoeren kruipen flak onder de preekstoel.**

\* **Hij rekt mee**

**hoerekruid:** hij schrijft met dubbel krijt.

\* **Z' es meester van heur gat, gelijk den burgemeester van de stad.**

\* **Ze kan't toch nie verlijten mee te piessen.**

\* **Ge zijt beter mee een hoere of mee een olieloekenkroam, ter zal genen brand van komen moar ter zal wel geblust worden.**

\* **"Honneur aux dames" zei den dief en hij liet d'hoeren eerst geselen.**

Als we overspelige vrouwen ook bij hogergenoemde klasse mogen rekenen dan is de bedrogen echtgenoot nen **huurendroager** of een **huurebeeste**, een **uurbieste** of een **uurke** <"een hoornbeeste" = een oorworm, een insect met twee klauwen aan het achterlijf. Het woord kan in verband gebracht worden met hoorns dragen. De grootte van het insect bepaalt de minderwaardigheid. Ook "uurke" = oortje, kan op die wijze verklaard worden.

De Griekse schrijver Arthemidorus gebruikte deze term al in de 2de eeuw na onze tijdrekening. De hoorns vinden we in vele talen: Frans: "cornard <caunard", Italiaans: "cornuto", Engels: "to wear horns". De betekenis is onzeker. Het gebruik om gesneden hanen of kapoenen de sporen af te snijden en die langs weerskanten in de kam te planten waar zij als het ware tot

een soort hoorns aangroeiden zou daarmee in verband kunnen staan. Men zou dit doen om ze te herkennen tussen de anderen. Een hoorn-droger zou dus een kapoen zijn, iemand die niet meer in staat is zijn vrouw te voldoen en zo uiteindelijk: de bedrogen echtgenoot. Een leuke uitdrukking in dit verband is:

**Beter nen huurndroager of ne gazetten-droager,  
Ge moet tons zuu hard nie roepen.  
of: ge moet tons zuu verre nie luupen.  
of: ge moet u tons zuu vele nie stuipen.**

**Ge keun beter huures droagen of twee iemers woater:  
't es zuu zwoar nie.**

**Hij hee een portebagage vandoen veur zijn uures op te leggen.**

**Roep ne kier huu-uu-re**

**Ge zult hem huu-uu-re**

**En die geen huures hee,**

**Die goa mee ons nie mee!**

(Gents volksliedje)

Volgens Sittl zou de opgestoken wijsvinger en pink bij de Grieken en de Romeinen op twee mannen voor één vrouw wijzen, zoals de opgestoken middenvinger de fallus betekent. Mogelijks heeft zich uit dit eerstgenoemde gebaar de voorstelling van hoorns ontwikkeld. Bolte vindt dit vergezocht en opteert voor de

rechtstreekse vergelijking, van de bedrogen echtgenoot met een gehoord dier: een domme os of een geile bok. De theorie van de bok wordt ondersteund door een passage uit Petronius' "Satiricon": Op het gastmaal van Primalchio 1 houdt de gastheer een rede over de beelden van de dierenriem en hun invloed op de in dat teken geboren mensen. Hij rekent de Steenbok onder de onheilaanbrengende sterrenbeelden, onder welke geplaatste lieden geboren werden, wien van louter kommer hoorns uitschieten. Als we nu van elders nog weten dat ook de onder het teken van de Steenbok en Waterman geboren vrouwen door de liefdegodin tot kwaad verleid worden, zo durven wij wel de veronderstelling wagen dat het gevaar van het hoornmaken oorspronkelijk beduidde: "Gij zijt geboren onder het teken van de steenbok en tot echtelijk ongeluk bestemd".

Daaruit zou zich de voorstelling van de hoorndragende echtgenoot ontwikkeld hebben. Wanneer de man zelf **buiten de schreve luupt, legt hij eiers in andermansze nest, pist hij buiten 't potse of vist hij in verboojen woater.**

#### OVER KWEZELS, BEGIJNEN EN OUDE VRIJSTERS

Een kwezel is een geestelijke dochter die aan geen orde maar wel



aan een levensregel gebonden is. Ze heeft de gelofte van zuiverheid afgelegd en leeft in de wereld. Het is ook de denigrerende naam voor een vrouw of jongedochter die overdreven godvruchtig is.

Het woord kwezel is verwant met het Nederlandse "kwiesel" en het betekent: aarzelen, twijfelen, mijmeren, peinzen. "Kwezer" is keuvelen en is verwant met het Noorse "kvisa" = babbelen. Kwezelen is



is de tijd met pietluttigheden doorbrengen. Tuinman zegt dat "queselen" in de oude taal betekende: beuzelingen met ernst behandelen. Vandaar dan ook kwezelarij = futselarij, schijnheiligheid.

Dat men kwezels maar "zuurpruimen" en "azijnzeekers" vond, moeten de volgende uitdrukkingen aantonen: \* **'t Es een surkeltrutte, - een surkelkijssje.** Een vrouw die van het eten van veel zure zurkel, een zuur gezicht opzet.

\* **'t Es een êwe neutte, 't es een marti-koosmuile, een citroenmuile, heur muile trekt oast altijd bloaskes, ze luupt er bij gelijk dat ze mee heur gat eest opgestoan es, z' es mee heur verkeerd been eest uit heur bedde gekoome, ze trekt muile gelijk nen heetekoeke, heur muil' es in heur ol, z'es altijd in heur vies hoar, z' hee een effen smoel, 't es smoel qui pend, z' es weer an't smoelen, z' hee geen tand in heur muile die van ze leven licht, ze luupt altijd mee een muile gelijk een mislukt proces verbaal, z' es iedere keer in heuren viezen uitzet, z' hee heuren hoed an mee breeje binders, z' hee heur azijnmuilen an, ze kom van d' Andzjuunleie (= Ajuinlei te Gent), z' hee 't zuur an heuren affel (= navel), ze goa op heur smoel terten, wad' hondse hee ter u gebeeten? 't**

**Es een vieze meere, een viezekonte, z' hee altijd zeer in heur hoar, ze luup mee een muile gelijk een onweere, es mij dad' een stuurmuile, z' es benijt da heur muilen uit de pleuje zoe trekken.**

\* **'t Es ne kwezel, bij gebrek an nen ezel. Bij gebrek an ne man, omda' ze gene krijgen kan.**

\* **W'hemme ne noagel in onze zak. We zoen Ons Heere van't kruis lezen, moar wacht er u van. Me zijme kwezels tot an ons kniene.**

\* **'t Es ne gruute, vuile kwezel, ze zit vol kwezeloarije, 't es ne piloarenbijter.**

\* **Ge zoet heur Ons Hierde geven zonder biechten.**

\* **Z' hee een tsiezeke-smuile.** "Tsiezeke" = Jezuske: is het koosnaampje van Jezus in de kindertaal.

\* En hier dan een variant op een reeds eerder gehoorde uitdrukking: **Wacht u veur een koe van veuren, veur een pîrd van achter en veur ne kwezel van alle kanten.**

#### DE BEGIJN

Verwant aan de kwezel is de begijn. De "gruutiefier" (grootjuffer) was de overste van het begijnghof.

\* **Wirken es zalig zei de begijne, moar ze dee't nie girre.**

\* **Wirken es zalig, zei de begijne, en ze bleefd' in heur bedde.**

\* **Zeven begijnen veur een ei te klutsen en den dooier bleef guul.** wordt gezegd wanneer er te veel volk is om een werkje van niemendal te doen.



ze hangt al hiel eur leeve de Begijne uit.

\* **Alle boaten helpen, zei 't begijntse, en ze pisteg' in de zee. Of: - en ze roerdeg' in de pap mee een noalde.**

\* **'k Ben liever lui of moe: wirken es veur de begijnen.**

\* **'t Zijn kwoaje doagen zei de begijne, en z'at nog een nieuwjoarswoafelke.**

\* **De kleinste pillekes zijn de zoetste, moar de gruuutste hè'k 't liefst.** Of: - **moar ze paktege de dikste.**

\* **'t Es 't mijne, zei de begijne en ze scheet op heur hand.**

\* **'t Es een schijtiefer.** iemand die tegen veel zaken opziet: regen, koude, zon, vuil werk... Die slechts heel proper en gemakkelijk werk wil doen.

\* **Z' es den tijd van de pokken en de moazels**

**al veurbij.** De kinderziekten zijn al over. 't Is een oude vrijster.

\* **'t Hee in heur schêwe geregend.** Haar liefdesvuur is uit.

\* **Ze schiet op veur zoad. Ze geroak van de grond nie.** Naar analogie met planten en groenten: als die niet verbruikt worden schieten die in zaad en zijn daardoor voor verdere consumptie ongeschikt. Ze geraakt aan geen man. Vergelijk met Frans: "Cette fille monte en graine".

\* **'t Es nie omdat er sneeuw op 't dak ligt,**



**da't stooftke nie meer brandt.** Het is niet omdat iemand witte of grijze haren heeft, dat hij/zij niet meer verliefd kan worden.

\* **Oas een êwe schuur' in brande schiet, ester geen blusschen nie meer an.**

**Oas een êwe schuur' in brande schiet, Kom tons nie te dichte bij het vier.**

**Oas ge'r u an verbrandt, vergeet het niet, Ja, da ziede wel van hier,**

**Oas een êwe schuur' in brande schiet, est er jij geen blusschen nie meer an. 't Es al vier en vlamme dadde ziet,**

**Oas een êwe schuure (x3) in brande schiet.**  
(Gents volksliedje)



## DE OUDE VROUW

\* **De jeugd wilt er uit, zei bomma en ze sprongd over een streutse** (strootje).

\* **'t Es nen êwen dahlia.** Deze bloem wordt in veel volkstuin-tjes gekweekt. Zijn grote ronde vorm geeft de indruk van gezondheid en sterkte, hier: uitgebloeid = oud en versleten.

\* **'t Es een êwe duuze, een beschimmelde duuze** (seksuele connotatie), - **een êwe droake** (lastig, strijdlustig).

\* **'t Es nen êwe kabas, nen êwe kababbes** <Spaans: "cappazzo", korf of draagmand. Seksuele connotatie.

\* **'t Es een êwe kroaie** = gemene vrouw, **een êw kroakbeen, een êwe cabane** < Frans = hut, metafoor voor lichaam, - **een êwe kraboande**, < Frans: "caboche" = minachtende naam voor hoofd, **een kabote, een kwene,** "kween" = Middelnederlands voor vrouw, echtgenote, ook: onvruchtbare koe. **Een êwe moagdefijge,** een ongetrouwde vrouw.

\* **'t Es een êwe Marianne, een êwe Moeie, een êwe Matse, een êw Matteke.** Zowel Marianne, Maaie, Matse of Matteken < Maria en zijn hier een algemene naam voor de vrouw.

\* **'t Es een meerke** <Frans: "mère", **een meerke kwik-kwik, een kwiek oudje,**

**meere schoarentand,** een tandeloos vrouwtje.

\* **'t Es een êwe poaie.** Woord uit de zeemanstaal in de 17de eeuw overgenomen uit het Maleisisch-Portugees: "pay" = vader, bij uitbreiding: bejaard persoon.

\* **'t Es een rutte** = oude koe, **een êwe saveuje.** Haar bladeren zijn ook gerimpeld.

\* **'t Es een êwe schrabakke** = paradekleed van een rijpaard, oud betekent hier ongebruikt, met seksuele bijgedachte.

\* **'t Es een êw scharmijnkel, een seuze** = vrouwelijk geslachtsdeel, **nen êwen tableau** <Frans: tableau = schilderij.

\* **'t Es een êwe fijge.** Metafoor voor vrouwelijk schaamdeel, **ne fijgekabas** = vijgenmand, seksuele connotatie.

\* **'t Es een êwe vuilklijnke.** Klink = schaamdeel van een



Ze ligd onder de groene soange



't es gien weere om  
u schuun moeder  
deure te joage..

Gentse dialect meer denigrerende benamingen voorkomen voor mannen, dan voor vrouwen: 558 voor mannen tegen 411 voor vrouwen.

Dikte is bij mannen een ongunstig kenmerk alhoewel dit ook voor vrouwen als negatief kan beschouwd worden wordt daar soms door toevoeging van een achtervoegsel de denigrerende indruk verzacht, bijvoorbeeld "koetje, kalveke"

Nog sterker valt dit op voor het kenmerk "klein". Kleine vrouwen kunnen nog met vertederende blik bekeken worden, voor mannen is dit echter een totaal negatief kenmerk.

Wat vooral opvalt is de sterkere graad van bespottig voor oudere vrouwen dan voor oudere mannen. Dit komt eveneens tot uiting in het woordgebruik: woorden voor vrouwen van een zekere leeftijd zijn uiterst beledigen: ze wijzen vooral op onvruchtbaarheid. Bij mannen wordt dikwijls een ludiek element met leeftijd verbonden, vandaar dat deze woorden als minder beledigend ervaren worden.

Bij de verstandelijke eigenschappen is een groot verschil op te merken.

In de categorie "dom" treffen we tevens het grootste aantal woorden voor mannen aan: 126 voor mannen tegen 54 voor vrouwen. Suttels meent dat dit mogelijk te



koe, vuil en zedenloos mens, **een uitgebrand vier, een uitgebrande stove**, een uitgeleefd persoon.

En daarna?

Daarna **goa heur pijpen of heur stooven uit, es ze noar Blijenbirge, groeit er gês op heuren buik, zal ze veur ons geen kommiskes nie meer doen, es heur gat kèwd, es ze't hoeksken omme, es ze bij Kiekepuut, lig z' op heuren bult, zal ze geen tandpijne nie meer hèn, es ze bij Pierlala, es ter nog ene die geen petoa-**

**ters ne meer zal eten, hee z' heur hijtene kostuumen an, hee ze gedoan mee zoajen, lig z' onder de groene soarge of es heur bobijntsen op.**

We stellen vast dat, in tegenstelling tot oude mannen waar de leeftijd nog verbonden wordt met ondeugendheid - naar vrouwen kijken, "t **Es nen êwen duiker, nen êwen bok eet uuk nog gîrren een groen bloarke**" en waar we de indruk krijgen dat hij nog ergens meetelt - krijgen we van de vrouwen een totaal ander beeld. Ouderdom wordt verbonden met onvruchtbaarheid.

"Koe" en "rutte" daarenboven met de connotatie "êwe", benadrukt de minachting voor de vrouw die, gezien haar hoge leeftijd in de mannenwereld niet meer meetelt: de onvruchtbaarheid wordt beklemtoond, de denigrerende benamingen voor oude vrouwen zijn zeer scherp en beledigend.

#### SLOT

Ondanks het feit dat wij u hier bladzijden lang op zijn zachtst gezegd nogal vrouwonvriendelijk uit de hoek kwamen, stelt Suttels in haar proefschrift dat er in het

verklaren is in het feit dat het materiaal is verzameld uit woordenboeken opgesteld door ... mannen. Het lijkt haar een treffend staaltje van mannelijk chauvinisme, zonder daarom te willen vervallen in tot de spits gedreven feminisme, dat zij de vrouwen slechts één eigenschap toekennen die domineert, namelijk dom, zonder meer, (de moppen over de domme blondjes zijn tenandere weer in), terwijl zij voor de mannen gradaties in

domheid zorgvuldig hebben onderscheiden.

Slordigheid en vooral hoogmoed en fierheid kunnen we als vrouwelijke eigenschappen karakteriseren. Hiervoor geldt als mogelijke verklaring dat deze kenmerken gemakkelijk verbonden worden met de huishoudelijke sfeer en daarom als typisch vrouwelijk doorgaan, stelt Suttels.

Voor zedelijk gedrag valt weinig verschil op te merken. Daar moet je

immers met twee voor zijn. We dienen er echter wel op te wijzen dat vele woorden die op mannen toegepast worden, tevens verwijzen naar een bepaald soort vrouwen. Waarvoor je die woorden dan eveneens als denigrerend voor vrouwen kunt beschouwen.

Gulzigheid, zowel in eet- als drinkgewoonten wordt als een mannelijk kenmerk beschouwd. Hoewel men gierigheid en luiheid eveneens in de huishoudelijke sfeer

zou kunnen plaatsen, worden deze eigenschappen in grote mate aan mannen toegeschreven.

In ieder geval kunnen we uit dit alles besluiten dat wij met de mediterrane volkeren dit gemeen hebben, namelijk onze seksistische patriarchale maatschappij.

En stel u gerust, dames: **ne veint es uuk een goe gerief maar ge meugt er sommigten uuk nie van in huis hèn...**



**Rechts:**  
pentekening van Gerbault "..... Flûte!", uit: 'l' Album des Maîtres de la Caricature', Librairie Illustrée Talandier, Paris, 1902.

Verzameling Guido Deseijn, Evergem.

Met dank aan Professor Johan Taeldeman.

## BIBLIOGRAFIE (alfabetisch)

Daniël DE BEUL, *Adam en Eva in zei- en andere volksspreuken - vrij, vrijen, trouwen is houwen*. Ranst, 1980.

A. DE COCK, *Spreekwoorden en zegswijzen over de vrouwen de liefde en het huwelijk. Verzameld, taalkundig verklaard en folkloristisch toegelicht door A. De Cock*. Boekdrukkers- en uitgevershuis Ad. Hoste Galgenbergstraat, 21-23. Gent, 1911.

L.L. DE BO, *Westvlaamsch Idioticon*. Gent, 1892.  
Cornelius KILLIAAN, *Etymologicum Teutonice Linguae. Ethymologisch woordenboek Nederlands-Latijn*. Antwerpen 1599 / Facsimile uitgave. Handzame 1974.

Eddy LEVIS, *Kaak, kaak, nen twiedekker! Gentsche woorden en uitdrukkingen. Bijengeschart en getiekend deur Gilbert Van Geert, uitiengeleid en gexplikeerd deur Eddy Levis*. Drukkerij Schaubroeck, Nazareth, uitgave August Vermeylenfonds. Gent, 1991.

Lodewijk LIEVEVROUW COOPMAN, *Gents Woordenboek*. P.V.B.A. L. Broers, Gent, 1974. Met welwillende toestemming van de Koninklijke Akademie voor Taal en Letterkunde. (N.V. Drukkerij Erasmus Ledeberg. Gent, 1974).

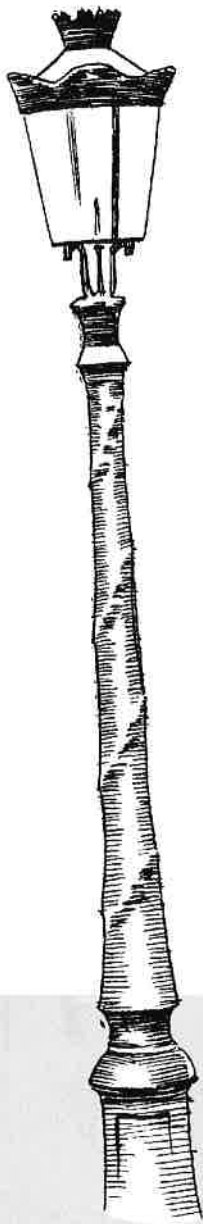
SCHUERMANS, *Algemeen Vlaams Idioticon*. Leuven, 1865-1870.

*Bijvoegsel aan het algemeen Vlaamsch Idioticon*. Leuven, 1883.

Stad Gent, *Reglement op de ontucht. Samenshikking*. Uitgevers en Boekdrukkershuis A.d. Hoste N.V. Galgenbergstraat - 21, 23. Gent, 1925.

Ines SUTTELS, *Denigrerende benamingen in het Gents dialect*. Proefschrift voorgelegd aan de faculteit van Letteren en Wijsbegeerte voor het verkrijgen van de graad van licentiaat in de Germaanse filologie. Promotor Prof. Dr. V.F. Van Acker. (Rijksuniversiteit Gent Akademiëjaar 1978-1979).

Isidoor TEIRLINCK, *Zuid-Oostvlaams Idioticon*. Gent, 1908-1910. / Facsimile, De Wilde, Handzame, 1986.



H. Gerbault